

**Pécsi Tudományegyetem
Természettudományi Kar
Földrajzi Intézet**

A Kaposvári Egyházmegye kialakulása és oktatásban való szerepvállalása

Készítette:

Nezdei Csilla
Geográfus MSc

Konzulens:

Majdánne Dr. Mohos Mária
PhD
egyetemi docens
PTE TTK FI

PÉCS

2013

Lezárás: 2013. január 4.

Tartalomjegyzék

1. Absztrakt.....	4
2. Bevezetés és célkitűzés.....	5
3. Kutatási módszerek.....	7
4. Kutatástörténet.....	9
4.1. Kutatástörténet.....	9
4.2. Fogalmak	11
4.3. Oktatás – kultúra – vallás	12
5. A Kaposvári Egyházmegye kialakulása	19
5.1. A római katolikus egyház által fenntartott intézmények a Kaposvári Egyházmegyeben	22
5.2. A Kaposvári Egyházmegye részvétele a tanításban – interjú.....	24
6. Esettanulmány	34
6.1. A Nagyboldogasszony Római Katolikus Gimnázium, Általános Iskola és Alapfokú Művészetoktatási Intézmény története	35
6.2. Vonzáskörzet-vizsgálat	36
6.3. Történelmi múlt – avagy vonzó/elvonzó hatások.....	40
7. Társadalmi, társadalomföldrajzi vonatkozások	42
8. Diskusszió.....	44
9. Köszönetnyilvánítás	46
10. Irodalomjegyzék	47

Ábrajegyzék

1. ábra: A magyar katolikus egyház térszerveződése
2. ábra: Somogy megye lakosságának vallási hovatartozása
3. ábra: A római katolikus intézmények elhelyezkedése a Kaposvári Egyházmegyében és a Dél-Dunántúlon
4. ábra: A római katolikus egyház által fenntartott óvodák a Kaposvári Egyházmegyében
5. ábra: A római katolikus egyház által fenntartott általános iskolák a Kaposvári Egyházmegyében
6. ábra: Katolikus gimnáziumok Kaposvári Egyházmegyében
7. ábra: A katolikus és az összes intézmény alakulása 2011/12-es tanévben Magyarországon
8. ábra: A beíró diákok lakhelye az általános iskolában
9. ábra: A gimnazista diákok lakóhely szerinti megoszlása
10. ábra: A kaposvári katolikus általános iskolai tanulók létszáma 2011/2012-es tanévben
11. ábra: A kaposvári katolikus gimnázium diákjainak létszáma 2011/12-es tanévben

1. Absztrakt

Napjainkban az oktatás fontos szerepet képvisel az emberek életében, különösen fontos a szerteágazó tudás és ismeret, amikor munkahelyekről, vagy munkavállalásról beszélünk. Emellett szintén lényeges az emberek magatartása, viselkedése, a társadalom szempontjából pedig még az egyének értékrendje, amelyhez a mindennapok során igazodik. Mindezek befolyásolják az emberek kulturális viszonyait is, meghatározzák a kultúra térbeli terjedésének vonatkozásait.

Dolgozatomban az oktatással és a vonzáskörzet-vizsgálattal foglalkozom. A kutatásom tartalmazza a vonzáskörzet-kutatás főbb fordulópontjait, a felekezeti oktatás alakulását általánosságban és a Kaposvári Egyházmegyében, valamint esettanulmány formájában magába foglalja a kaposvári Nagyboldogasszony Római Katolikus Gimnázium, Általános Iskola és Alapfokú Művészetoktatási Intézmény oktatási helyzetét és vonzáskörzetét az általános iskola és a gimnázium vizsgálata által.

Kulcsszavak: Kaposvári Egyházmegye, oktatás, vonzáskörzet.

2. Bevezetés és célkitűzés

Az ezredfordulót követően egyre fontosabbá válnak a humántőke minőségi ismérvei. Magyarországon is mindinkább megjelenik az úgynevezett „Lifelong Learning”, azaz az élet-hosszig tartó tanulás. Ezt megfogalmazhatjuk úgy is, mint kritériumot a mai munkavállalóval szemben, és úgy is, mint egy életstílust, a mind több tudást magának óhajtó embert. A humántőke képzettsége meghatározó minden téregység számára. Ez többféleképpen értelmezhető: egyrészt a terület adottságainak jobb, szakszerűbb felhasználása, használata; másrészt a területi tőkebefektetések alapvető elvárása. Tehát a „munkaerő iránti igény” szintűgy differenciálja az egyes területek adottságait, mint egyéb társadalmi-gazdasági tényezők.

Minden térségnek alapvető fontosságú tehát, hogy a lakosai minél jobb, minőségibb tudást birtokoljanak, amely által mind saját helyi közösségük, mind maguk javát szolgálhatják – különféle belső értékeik mentén.

Problémafelvetésem abban áll, hogy hétköznapi tapasztalataim során több társadalmi jelenségre lettem figyelmes. A fiataloknak alacsony a műveltségi szintje (például ami más valóságokról gyűjtött ismereteiket illeti), amely a viselkedésükben, szóhasználatukban – tehát kommunikációjukban egyértelműen tükröződik; valamint rengeteg céltalan személlyel találkoztam, akik munkahelyi, társadalmi szinten kilátástalanságot éreznek.

Ezek alapján fogalmazódott meg bennem, hogy ha ilyen képet látok a jövő generációjáról, akkor ők milyen nevelésben részesülnek mind a családi, mind az iskolák részéről? Milyen az iskolai értékközvetítés a diákok számára?

Témaválasztásomat témavezetőm javaslatára és a saját empirikus tapasztalataimnak megfelelően tettem tehát. Saját tapasztalataimat egyrészt a hétköznapiokon szerzettek, másrészt a nyolc éves egyházi iskolai nevelkedés jelenti. Részben emiatt szeretnék tehát kitérni arra, hogy az egyházi, felekezeti oktatás – részletesebben a római katolikus egyházi nevelés milyen formában jelenik meg, és hogy ennek milyen a területi leképeződése. Célkitűzéseim szerint megvizsgálom az egyházi oktatás alakulását, mint egyfajta megoldási lehetőséget a fiatalok magasabb tudásának megszerzésére adható válasz, valamint egy római katolikus iskola vonzáskörzetét vizsgálva esettanulmányként – megnézem, hogy mekkora a hatóköre. A vizsgálatomban kitérek arra, hogy a földrajzi távolság milyen mértékben befolyásolja az iskola vonzáskörzetét. Végezetül szeretnék néhány következtetést levonni az eredményekből.

A dolgozatomban a Kaposvári Egyházmegye területével foglalkozom mélyebben. Ennek oka, hogy a Kaposvári Egyházmegye csak a rendszerváltás után, 1993-ban jött létre. Nem rendelkezik mély történelmi gyökerekkel, mint például a Pécsi vagy a Veszprémi Egyházmegye. Ebből eredendően szeretném megvizsgálni, hogy a történelmi múlt függvényében milyen különbségek mutatkozhatnak meg a Kaposvári Egyházmegyében, illetve a katolikus egyházi oktatásban, a fent vázoltak tükrében.

A Kaposvári Egyházmegyében – véleményem szerint – történelmi múltjának rövid távlatán megjelenhetnek különbségek egyes tevékenységekben. Állításomat, miszerint az oktatási tevékenység felívelőben van a római katolikus egyház oldaláról – mivel a mai elvilágiasodott világban egyre többen látják értékesnek a római katolikus egyházi nevelést és oktatást – igyekszem alátámasztani.

3. Kutatási módszerek

A téma feltárása során több módszert alkalmaztam, amelyekkel információkhoz jutottam, s azokat feldolgoztam.

A statisztikai adatok megszerzésében a Központi Statisztikai Hivatal (röviden KSH), a Kaposvári Egyházmegye gazdasági helynöke, Nagy Vendel atya, és a Nagyboldogasszony Római Katolikus Gimnázium, Általános Iskola és Alapfokú Művészetoktatási Intézmény igazgatója, Godó László Úr volt segítségemre. Az Igazgató Úrral és a Gazdasági Helynök Úrral készített interjú során sikerült sok információra szert tennem: egyrészt iskolai, karitatív tevékenységre is vonatkozó adatokra, másrészt oktatással, neveléssel kapcsolatos kérdésekre kaptam választ. Az interjú típusa irányított interjú volt – vagyis az interjú az általam meghatározott fő tárgykörök mentén haladt beszélgetésünk folyamán: kollégiumra, vonzáskörzetre, karitatív tevékenységre vonatkozó beszélgetés. Az interjúkészítést azért tartottam fontosnak, mert nem csak a szakirodalmi forrásokra szerettem volna támaszkodni a kutatásom során.

Mindezek mellett internetes formában kértem segítséget a kaposvári Szent Margit Katolikus Óvoda vezetőjétől, Rehling Veronikától, a dolgozatom elkészítéséhez.

Emellett a szakirodalmi anyag felkutatása szintén fontos volt a vizsgálatom elkészítéséhez. Ezek között található szociológiai, egyháztörténeti, kulturális, vallási szakirodalom egyaránt. A fő vázát a dolgozatomnak az oktatás, egyház és vonzáskörzet képezi – ezek mellett kiegészítő irodalmi áttekintésként jelentek meg egyes további művek. Az egyház és az állam viszonyának feltárásában a szakirodalmi anyagot használtam fel, melynek formája könyv, illetve folyóirati cikkek, esetenként internetes forrás.

A dolgozatom elkészítésében felhasználtam az általam vizsgált intézmény honlapján szereplő adatokat is, amelyek elsősorban az intézmény létrejöttére vonatkoznak.

Az adatfeltárást az adatok feldolgozása követte. A kapott adatokat Excel-táblázatban rögzítettem, majd pedig az ARC GIS program segítségével feldolgoztam azokat, térképeket készítettem a jobb láthatóság érdekében. Az adatok a diákok lakhelyét és korosztályát (osztályát) tartalmazzák. Ezek alapján a népesség vagy a tömeg mennyiségi ismérvei szerint alakítottam ki a térképeket, amelyen a településekről érkező diákok száma szerint színkódolást alkalmaztam. A legtöbbet vörössel, a legkevesebbet halvány sárgával színeztem – utalva a vonzás erősségére. Ezek alapján láthatóvá tettem, hogy milyen az egyes intézmények területi vonzása.

A térképek mellett diagramokat is beillesztettem a kutatási anyagba, ezek szintén a szemléltetést szolgálják. A diagramokon másodlagos forrású adatokat ábrázoltam.

A térképek mellett a képi megjelenítést szolgálják az intézményekről készült fotók, amelyek nem saját, hanem másodlagos forrásból származnak.

4. Kutatástörténet

Kutatástörténet fejezetben szeretnék kitérni a dolgozatban használt fogalmakra, valamint a tényleges kutatástörténetre – azaz, hogy kik foglalkoztak hasonló témakörökkel, értem ez alatt a vonzáskörzet kutatást és az oktatást - vallásosságot.

4.1. Kutatástörténet

A kulturális földrajz egyik fontos eleme az oktatás, amelyben befolyásoló tényező lehet az infrastrukturális feltételek megléte. Az oktatásra mindig is nagy szerep hárult, hiszen a jövő generációk a tanulás és a tapasztalás útján tudták bővíteni ismereteiket, és a folyamatos változás, fejlődés, illetve fejlesztés által elérni azt a társadalmi és gazdasági szintet, amelyben ma a fejlett ipari országok társadalmi élnének.

Az oktatás mellett azonban a mélyebb társadalmi háttér alapokat is szerettem volna áttekinteni. A társadalmi háttér szintén sok irodalom tárgyalja, míg az egyházi szervezet felépítését és történetiségét elsősorban a zsinatok, az egyes keresztény szervezetek, szerzetesrendek foglalták írásba.

Az oktatás kezdetei Magyarországon már az államalapítás előtt is jelen lehettek, az első „működő iskola 966-ban a mai Pannonhalmán alapított bencés kolostor keretei között szerveződött” – írja TRÓCSÁNYI A. és TÓTH J. (2002. p. 120.). Írásukban feltárják azt is, hogy sok káptalani iskola működött a XI. században, ezek elsősorban az érseki és a püspöki központokhoz kötődtek. Ez alapján létrejött a „kolostori, káptalani és plébániai iskolák hálózata, tananyaga és szervezete, pedagógusszemélyzete” (TRÓCSÁNYI A. – TÓTH J. 2002. p. 120.). A XV. századra az ország iskolarendszerének alapját képezték ezek a felekezeti intézmények. Ezek után előtérbe került a plébániai kezelésű oktatási intézmények, és a városi polgári réteg nem egyházi célú képzése is kezdetét vette.

Az 1560-as Nagyszombaton rendezett zsinat kötelezővé tette a népiskolák alapítását, amelyek ténylegesen XVIII. századra szerveződött meg. A XVI és a XVII. századokban a reformáció miatt a felekezeti iskolák közül a protestánsok kerültek előtérbe, a katolikusok közül a győri az, amelyet ki lehet emelni. A XVI. században már több magyar városban is működtek humanista iskolák, majd a reformációval ezek nagyobb része protestáns irányítás alá került, így a debreceni, a sárospataki, vagy éppen a pápai. A XVII. században fo-

lyamatosan fejlesztéseket eszközöltek az egyházak, majd sor került a gimnáziumok alapítására is növekvő számban (TRÓCSÁNYI A. – TÓTH J. 2002).

A fentiekből jól látható, hogy az egyházak, és az oktatás szerepe milyen hosszú időn keresztül kapcsolódik egymáshoz szorosan. A kettő tényleges eltávolodása a II. világháború után valósult meg.

A magyar oktatásügyben több mérföldkő jelent meg, így az 1777-es Ratio Educationis, az 1806-os II. Ratio Educationis, 1845-ös döntés, 1868-as népiskolai törvény, majd a Millennium – mintegy 1000 iskola létesítése tervével. A kiegyezéssel, 1867-ben sor került a zsidó, pontosabban izraelita vallás egyenjogúsítására, azonban a gyakorlatban ez csak később jelent meg. Ennek következményei a zsidók által létrehozott iskolák, intézmények lettek.

1921, 1928 és 1940 újabb átszervezéseket hozott, amelyben jelentős szerepet vállalt gróf Klebersberg Kuno a közoktatás-politikája, valamint népiskolai politikája révén. Döntő az 1948-as felekezeti iskolák és intézmények államosítása volt. Maradt azonban tíz olyan intézmény, amelyek nem lettek államosítva. A katolikusok nyolc, reformátusok és zsidó vallásúak egy-egy iskolát tarthattak fenn a továbbiakban: a Debreceni Református Kollégium, az izraeliták intézménye Budapesten, és a nyolc katolikus intézmény: Pannonhalma, Győr, Kecskemét, Esztergom, Szentendre, Debrecen és kettő Budapesten (BÓJTÖS Zs. 2000).

Az oktatásban ezt követően az 1950-es években tanítóképző főiskolákat, az 1960-as években egyre több gimnáziumot hoztak létre. Ennek úgymond ellenpéldájaként vezették be az 1970-es években a körzetesítést, majd 1980-as években felszámolásra került ez előbbi rendelkezés. 1990-től újra működtethettek felekezeti iskolákat, mely „bővítette a hazai oktatási intézmények számát és kínálatát” (TRÓCSÁNYI A. – TÓTH J. 2002. p. 122.). Az intézmények újra-, illetve elindításában szerepet játszott a rendszerváltás, és az akkor visszakapott egyházi tulajdonú ingatlanok. Ezek teremtték meg a fizikai körülményeket az oktatás tényleges folytatásához. A Veszprémi Egyházmegye esetében ilyen ingatlan volt például Kaposváron a Fő utcai és a Zárda utcai ingatlanok megszerzése, némelyik csere útján.

A demográfiai sajátosságok hatással vannak az oktatás szerkezetére, ezért napjainkban a diákok száma fokozatosan csökken, amelyet alátámasztanak a kiszámolható öregedési indexek, az ország területére vonatkozóan.

A dolgozatom másik fontos része a vonzáskörzet-vizsgálat. A vonzáskörzetek vizsgálata rövidebb időre nyúlik vissza történetiségében, mint az oktatás. A vonzáskörzeteket az egyes korok más-más tudomány, vagy tudományág szolgálatába állították: volt szerepe a gazdasági körzetesítésben, a kereskedelemben, a települések közötti hierarchia felállításá-

ban, a közlekedésföldrajzban egyaránt. A vonzáskörzet-kutatással az elmúlt évtizedekben neves professzorok is foglalkoztak, mint Tóth József professzor, aki Békéscsaba vonzáskörzet-vizsgálatát végezte el telefonközpontos módszert alkalmazva. Mellette Hajdú Zoltán, Dövényi Zoltán, Beluszky Pál szintén foglalkozott a vonzáskörzet-vizsgálattal. Dövényi professzor 1977-ben megjelent tanulmányában a vonzáskörzetet úgy határozza meg, mint „olyan területet érteni rajta, amelynek kapcsolata a centrumtelepüléssel tényszerűen bizonyítható” (DÖVÉNYI Z. 1977. p.133.). Ugyanezen cikkében kitért arra is, hogy a vonzáskörzet-vizsgálatok egyike lehet az oktatási intézmények vonzásának kutatása. Ebben véleménye szerint elsősorban az egyes iskolák „osztályozó könyvei és az anyakönyvek használhatók fel” (DÖVÉNYI Z. 1977. p.138.) – mint adatgyűjtési lehetőség.

HAJDÚ ZOLTÁN 1987-ben megjelent tanulmányában számot ad a vonzáskörzet-vizsgálatokkal foglalkozó tanulmányokról. Ebben számomra fontos szerepet játszik az általa is leírt Teleki Pál-féle nézet. A gazdasági életet nevezi meg, mint a legfontosabbnak vélt kapcsolat. Ez mellett az egyes szférákra kiterjedő kutatások, amelyeket a trianoni békeszerződés végett készítettek, is kiemelkedő fontosságúak, hiszen utal a közigazgatási és a gazdasági körzetek határainak átfedéseire. Mendöl Tibor és Prinz Gyula elsősorban a közlekedésföldrajz oldaláról közelített, s az oktatási intézmény elérésében szintén meghatározó tényezőt jelentő időt, a centrumtól való távolságot nevezi meg a vonzáskörzet lehatárolásának egyik kulcselemeként.

4.2. Fogalmak

Fontosnak tartom tisztázni azokat a fogalmakat, amelyeket használok a dolgozat során, így a hit, az erkölcs, az értékek fogalmát. Mindebben többek között DR. PÉTERI PÁL műve volt segítségemre.

Hit fogalma alatt transzcendens létező által kinyilatkoztatott törvényeket, szabályokat fogadjuk el. Azonban a hit nem csak a vallási szabályok betartását, elfogadását jelenti, hanem olyan aktív tevékenységeket, amelyeket a hitemben teszek, hitem által teszek (DR. PÉTERI P. 1998). TÓTH J. könyvében ugyanez a fogalom úgy szerepel, mint „a vallás belső eleme; az, amiben az emberek hisznek, akit tisztelnek, akitől félnek, akit személyesen imádnak: egy Felsőbbrendű Létező (Isten vagy istenek) és egy érzékkel fel nem fogható „túlvilág” feltételezése, ahol az emberek haláluk után tovább élnek” (2002. p. 364.).

Erkölcs fogalom alatt empirikusan „megállapítható, a társadalomban érvényes normák összessége” (DR. PÉTERI P. 1998. p. 8.), de az egyoldalúságnak nem szabad áthatnia. Filozófiai megközelítésben pedig a rendelkezésünkre álló értékek közül mindig a lehető legértékesebb választása jelenti az erkölcsöt.

Az **értékek** alatt elsősorban azokat az örök érvényű normákat értem, amelyeket a keresztény hit hirdet és tanít.

A **szekularizáció** fogalma szintén fontos elemként jelenik meg. A szekularizáció szó értelme az idők során változott. Előbb egyházi jogi műszó volt, majd a szerzetesi fogadalom alól való felmentést értették alatta. A vesztfáliai békével a fogalom „azt fejezte ki, hogy az addig egy kézben [...] lévő egyházi tulajdon és politikai hatalom világivá, alkalmasint protestáns birtoklásúvá, személyes rendelkezésűvé, örökölhetővé vált” (TOMKA M. 2007. p.175.). A 19. századtól azonban elvilágiasodás és elvallástalanodás jelentéssel bír (TOMKA M. 2007).

A fenti fogalmak mindenképpen meghatározzák mind a közösségek, mind az egyének döntéseit. Részben lehet függetleníteni a vallástól ezeket, mert olyan értékekről van szó, amelyek alapvetően befolyásolják a társadalmi együttélést.

4.3. Oktatás – kultúra – vallás

Szociológiai szemmel manapság a társadalomban nem annyira a közösségek szerepe a domináns, hanem mindinkább az egyén boldogulása, az individualizáció válik jelentőssé. Emiatt egyre több döntési kényszer hárul az egyénekre. Mindezek hatására a társadalom tagjai egyre több lokális közösséggel kerülnek kapcsolatba. Minden közösség hordozott egy sajátos értéket, egy világlátást. Ezekhez való igazodás, főleg, ha több ilyen közösségben éltek az egyének egyszerre, az egyéneknél akár belső zavarokhoz vezethetett. Maguknak kellett döntéseket hozniuk, hogy milyen körülmények között, milyen normákhoz igazodnak, és hogy az egyes csoportokban mit tartanak értékesnek, jónak és mit rossznak. Észlelniük, hogy mik azok a követendő példák, vagy kulcsszavak, amelyek mentén haladva az adott közösség tagjai magukhoz tartozónak, beilleszkedett személynek tartották őket (TOMKA M. 2006). Ezek az egyéni döntések vezethetnek el oda, amikor meghozzuk az ismeretköreinkre vonatkozó döntéseinket – így például iskolát, vagy képzést választunk. Erős hatással vannak ránk azonban a külső tényezők, mint a közlekedési, gazdasági, foglalkoztatási, vagy éppen jövedelmi helyzet (TRÓCSÁNYI A. – TÓTH J. 2002).

A társadalom tagjai azok, akik mára az egyes közösségeket befolyásolják, és nem fordítva. Ez a befolyás tulajdonképpen annak az önállósodásnak, emberközpontúvá válásnak lett az eredménye, amelyet, ahogyan azt TOMKA M. (2006) is írja, egészen a középkorig vezethető vissza, és a kereszténység, illetve az egyház tevékenysége révén alakult ki.

A korábbi időkben, amíg a globalizáció nem volt jelen, vagy nem mindennapi életünket határozta meg, az egyénnek a lokális közösség szabályaihoz kellett csupán igazodnia. Egy értékrendszert, egy társadalmi elvárást állítottak fel vele szemben – mindezt a lokális közösségben (mint a helyi iskolában) tették. Ezek meghatározták azokat az erkölcsi, vallási és helyi társadalmi – közösségi normákat, amelyek az egyének életében stabil pontként jelentek meg. Természetesen mindez eltérő megjelenésű volt az egyes társadalmi szinteken, társadalmi osztályok között is. Mindezek az értékek áthatották az egyének életét – a világnézetüket, a céljaikat, kulturális magatartásukat, a saját maguk által támasztott követelményeket. A legfontosabb feladat az Istennek való 'megfelelés' volt – vagyis azon hitigazságok betartása, amelyekkel az isteni törvényeket megtartották. Azért merem ezt kijelenteni, mert ebben a korszakban a magyar katolikus vallás még államvallás szerepet töltött be, és a hívők száma is igen magas volt előzetes kutatások szerint (GERGELY J. 1989). Ezeket a dolgot vallási vonatkozása miatt is fontosnak tartom áttekinteni.

Az ipari forradalmak hatására az egyes technológiai újítások a termelést s a közlekedést korszerűsítették, ezek által a lakó- és munkahelyek koncentrációjához is vezettek. Mindez magában foglalta a fogyasztási szokások, a növekvő szabadidő eltöltésének változását, vagy éppen a tanulási lehetőségek átalakulását. Ez a helyváltoztatás azonban nemcsak új lakhelyet, hanem új embereket, új közösségeket jelentett az oda érkezők számára. Más lett az elvárás a munkahelyeken, a baráti társaságban, új környezetekbe kellett beilleszkedniük. A lokális közösségek megváltozásával, abban bekövetkező változásokkal (mint a migráció irányainak módosulása) az egyének erkölcsi, vallási elköteleződése megváltozott. Úgy is lehetne mondani, hogy megváltozott ezen értékek „magától értetődő volta” (TOMKA M. 2006. p. 14.). Az idő múlásával az egyes értékeket réginek minősítették, helyükbe mások kerültek, amelyek azonban új tartalmat kaptak.

Ezek a folyamatok vezettek el ahhoz, hogy csökkenni kezdett a vallásosság, illetve a vallás szerepe az emberek életében. Az elvilágiasodást és az elvallástalanodást szokás szekularizáció alatt érteni, habár az utóbbi alatt nem feltétlenül a vallásos emberek számának csökkenését, mint inkább a vallási normák háttérbe szorulását, kisebb társadalmi megnyilvánulását érthetjük. A szekularizáció egyfajta modernizációval járt együtt tehát, amelyet az egyes területeken más-más időponttól számítanak. Vannak olyanok, akik a reformáció, a

reneszánsz, vagy éppen az investitúra harctól, „de egyre többen a kereszténység kezdetétől számítják az európai modernizáció kezdetét” (TOMKA M. 2007. p. 181.).

A felvilágosodás időszakától a vallás szerepe háttérbe kezd szorulni, majd az I. és a II. világháborúra a vallás szerepe némiképp emelkedik – szerintem a kiútkeresés miatt. A II. világháborút követően a vallás, illetve a hit szerepe eltérően alakult a szocialista és a kapitalista tömb oldalain. A rendszerváltást követően a szocialista blokkhoz tartozott államokban a hit és a vallás szerepe újra felerősödik, bár ez lassú folyamatot jelent. A vallásosság változása nemcsak az időben és térben változik, hanem a lakosság, a társadalom tagjainak korcsoportos megoszlásában is eltérést mutat. Meg kell azonban említeni, hogy mint a földrajz alaptétele, a tér-idő keresztmetszetén kell vizsgálódnunk, így az időbeli folyamatok mellett a térbeli folyamatokat is követnünk kell. Továbbá figyelemmel kell kísérnünk, hogy a vallásosság meghatározó lehet a társadalom minőségi és mennyiségi ismérveinek tekintetében: demográfiai viszonyok alakulása, kultúrára, oktatásra és nevelésre, valamint példaként a mobilitásra, illetve migrációra szintén.

Az előbbieken tehát elsősorban az európai – általános változásokat kísértem figyelemmel, amelynek oka, hogy hazánk vallási, társadalmi, népesedési viszonyaira az államalapítástól fogva az európai struktúra volt a meghatározó, eltekintve a szocialista érárt.

Magyarországon a vallás és szervezett rendszere – az egyház, jelenléte, mint azt fentebb is írtam, véleményem szerint egészen az államalapításig visszavezethető, az irodalmak és az eddigi ismereteim alapján. Ekkor I. Szent István király a nyugati államok példáján felvette a római katolikus vallást, és azt államvallássá tette – megtérve a pogány hitről, amelyben nem maradhatott a politikai és társadalmi nyomások okán. KECSKEMÉTI K. úgy nyilatkozik, hogy „komolytalan a Róma és Bizánc közötti választást éppen megkeresztelkedett pogány magyar vagy lengyel fejedelem tudatos döntésének tulajdonítani. A választás fokozatosan dőlt el, ahogy a körülmények, a hatalmi viszonyok diktálták” (KECSKEMÉTI K. 2004. p. 206.). A létrehozott központi hatalom megszilárdítását a közigazgatási szervezésben a megyék által igyekezett megvalósítani, míg az egyházban a püspökségek alapításával, egy egyházi igazgatási rendszer kialakításával. Ez utóbbi létrehozása az állam igazgatási rendszerével párhuzamosan zajlott, és a központi igazgatás megszilárdításának egyik eszközeként használta fel.

Mindezek által a vallás beépült az emberek mindennapi életébe, ez alapján hozták létre a helyi normákat, a közösségi elvárásokat, az értékrendjüket – illetve tartották meg a keresztény hit tanítása által hallott bölcseségeket. A népi mindennapokban a vallásosságot fontos

kiemelni. Ahogyan azt BÁRTH J. írja, a „paraszt- és kézműves közösségek tehát összességükben vallásosak voltak, és ez nagyrészt meghatározta tagjaik vallásosságát is” (BÁRTH J. 2004. p. 234.) Ezek a közösségek nem túrték meg tagjaik között mindazokat, akik nem viselkedtek a közösség szabályai szerint, vagyis a legkisebb „istentelenséget” sem nézték el – ennek oka egyrészt az egyéni bűn közösségre való kihatása, másrészt a közösség öntörvényeivel való ütközés (BÁRTH J. 2004).

Nem utolsó sorban a kulturális és iskolai szerepe is kiemelkedett az egyes felekezeteknek. A középkor idején a római katolikus vallás Magyarországon továbbra is megmaradt, mint államvallás¹, egészen az 1848. XX. törvénycikk hatályba lépéséig. Ezt követően a polgárság kialakulásával és a nemzetállam létrejöttével a vallás szerepe más megvilágításba került, és a katolikus vallás már nem volt államvallás többé. Az 1848-49-es forradalom-és szabadságharc után a római katolikus vallás az „úgynevezett bevett felekezet” (GERGELY J. 1989. p. 24.) néven szerepelt². Ez a státus a társadalomban is megjelenhetett, amely egyfajta stabilitást hordozott magában, mint az európai szinten is kiemelhető. A katolikus egyház az által tudta megőrizni a többi egyház előtti kiemelkedő „társadalmi-gazdasági pozícióját” (GERGELY J. 1989. p. 25.), hogy nem hajtották végre a felekezetek közötti gazdasági egyenlősítést³. Ebből a korszakból a népszámlálások bizonyítják azt, hogy a Trianoni békediktátum előtti ország területe lakosságának mintegy 60%-a volt katolikus. Ez az által is megvalósulhatott, hogy igen kevert etnikai és vallási térszín képezett hazánk, és az egyes népek eltérő vallási hovatartozással voltak jellemezhetőek (GERGELY J. 1989).

A dualista időszakban a vallásszabadság jellemezte az országot. Felmerült a katolikus autonómia lehetősége, de azt Róma és a főpapság egyaránt elvetette. Az I. világháborút követően a lakossági változások miatt (határváltozás, elcsatolás) a lakosság főképp katolikus és protestáns felekezetűvé vált⁴.

Az I. világháborút követően, 1919-től az egyház inkább az ellenforradalom mellé állt. Fontos konfliktus volt a Vallás-és Köznevelési Minisztérium szétválasztása (amely a gyakorlatban nem valósult meg) (GERGELY J. 1989). A Tanácsköztársaság szétválasztotta az egyházat és az államot, majd az előbbieket nevelési és oktatási intézményeik köztulajdonba

¹ Mint ismeretes, az 1500-as években a reformáció idején jelentős változás zajlott le, a lakosság nagy többsége áttért a katolikus hitről, azonban politikai és gazdasági ösztönzésre jelentősebb számban tértek vissza „eredeti” hitükre az emberek az ellenreformáció idején.

² Ez azt jelentette, hogy az ilyen státusú egyházak élvezték az állam által nyújtott anyagi, erkölcsi és politikai támogatást, valamint több-kevesebb előjoggal rendelkeztek (GERGELY J. 1989).

³ Az egyház birtokában megmaradtak a földbirtokok, az egyházi vagyon.

⁴ Ugyanakkor a gróf Apponyi Albert kultuszminiszter tervezete szerint a katolikus alapoknak kellett volna az alakítandó autonóm szervezet kezébe kerülnie (GERGELY J. 1989). A határváltozások által szintén látható az etnikai és vallási megoszlás szoros kötődése.

vette, a vagyon elkobzását és az egyház likvidálását pedig az úgynevezett Országos Válásügyi Likvidáló Bizottság végezte (GERGELY J. 1989).

A Horthy-korszakban a „katolikus vallást és egyházat [...] egyre inkább beépítették az állam mechanizmusába” (GERGELY J., 1989. p.29.). Az 1920-as években az állam és az egyház kapcsolatrendszere kiépült, „megyei és városi törvényhatósági bizottságokban kaptak helyet papok” (GERGELY J. 1989. p. 60.). Az 1930-as években Gömbös Gyula hatalomra kerülésével az egyház ellenzéket alkotott.

A II. világháború után, a szocializmus kialakításával 1950-re az állam és egyház szeparációja teljessé vált, az oktatási intézményeket államosították, a szerzetesrendeket felszámolták (GERGELY J. 1989). Az 1950-60-as évek során a hitoktatás felszámolására törekedtek, azonban a rendszerváltást követően újra szabadabbá vált a vallásgyakorlás, vele együtt visszaszerezték az egyháziak az elkobzott épületeiket, szabadon működhetek a szerzetesrendek, a hitoktatás és az iskolaalapítás is lehetővé vált (FLISZÁR B. (szerk.) 2003). Mindezek azért meghatározóak szempontból, mert elsősorban az oktatásban tapasztalható különbségekre helyezem a hangsúlyt, az állami és egyházi iskolák között.

A Vatikáni Szerződés megkötését követően az állam betartja az abban foglaltakat⁵.

A társadalomra ezek a politikai, gazdasági változások erős hatást gyakoroltak. A vallás szerepe 1945 előtt viszonylag magas volt. 1945 után az említett intézkedésekkel az egyháziak szerepét, ezzel együtt a római katolikus egyház szerepét is visszaszorították. A lakosságban a vallásos identitás elfeledtetése volt kívánatos – kormányzati oldalról. 1949-ben felszámolták a kötelező vallásoktatást, amely a társadalom számára a személyes megítélésem szerint negatív következményekkel járt – értékrend felborulásával, a céltalansággal, a devianciák erősödésével. Ezt követően a hitoktatást fakultatív módon lehetett végezni.

Habár 1950-ben megállapodást kötött a kormány és a magyar katolikus egyházi vezetés, amely az állam és az egyház kapcsolatának normalizálásához adott alapot, csak egy elvi lehetőséget jelentett az egyház részére, hogy a kapcsolatot építsen és tartson fenn a hívőivel.

Az 1964-ben kötött megállapodás az Apostoli Szentszék és a Magyar Népköztársaság között nagy egyházpolitikai fordulatként értelmezendő, mivel „az lehetővé tette az egyház-kormányzat normalizálódását, a katolikus hierarchia kiegészítését” (GERGELY J. 1989. p.

⁵ A Vatikáni Szerződés megkötése biztosítja mind a mai napig az egyház függetlenségét az államtól, anyagi támogatásban való részesülését, biztosítja, hogy az egyházaknak fel lehessen ajánlani a személyi jövedelemadó egy százalékát, valamint a katolikus egyház további támogatásban részesül, amelynek alapja a katolikus egyház közszolgáltatásokban való részvétele (http://hu.wikipedia.org/wiki/Vatik%C3%A1ni_szerz%C5%91d%C3%A9s#A_szerz.C5.91d.C3.A9s_tartalm a).

162)⁶. A társadalmi szempontból általam fontosnak ítélt papi utánpótlás csökkent. Vagyis a társadalomban bekövetkezett változások ahhoz vezettek, hogy a papi hivatást választók száma lecsökkent. A későbbiekben ez a hitoktatás miatt is fontos lesz. Amiért ez még fontos szempont lehet, hogy a lakosság hitéleti tevékenységében kevesebb atyának kell ellátnia a feladatokat, így nagyobb felelősség is hárul rájuk. Az általuk mondott beszédek, prédikációk pedig mérvadók a hívők részére⁷.

A rendszerváltást követően rendeződött az állam és az egyházak viszonya, az egyházak kárpótlás által visszakapták az egyházi épületeiket, a szerzetesrendek újra működhettek, állami befolyástól nem függött a püspökök kinevezése, és szabaddá vált az egyházközösségi élet, a hitoktatás, az iskolaalapítás (FLISZÁR B. 2003). A magyar katolikus egyház szintén visszaszerezte azokat az elveszített ingatlanait, amelyekkel napjainkig is rendelkezik, illetve amelyekben egyes tevékenységeit folytatja.

Ezekkel párhuzamosan az egyház szervezeti rendje is kialakult: a legalsó szervezeti egység, a plébánia, amelyek élén a papok állnak. Az egyes plébániákat ellátó atyákhoz úgynevezett filiák tartoznak, amelyekben az egyházi tevékenységeket szintén az adott plébánosnak kell ellátnia. A plébániákból épül fel az esperesi kerület, s azokból a főesperesi kerület. Utóbbiak alkotják az egyházmegyét (élén a megyés püspök), amelyekből áll az úgynevezett érseki szék vagy egyháztartomány.

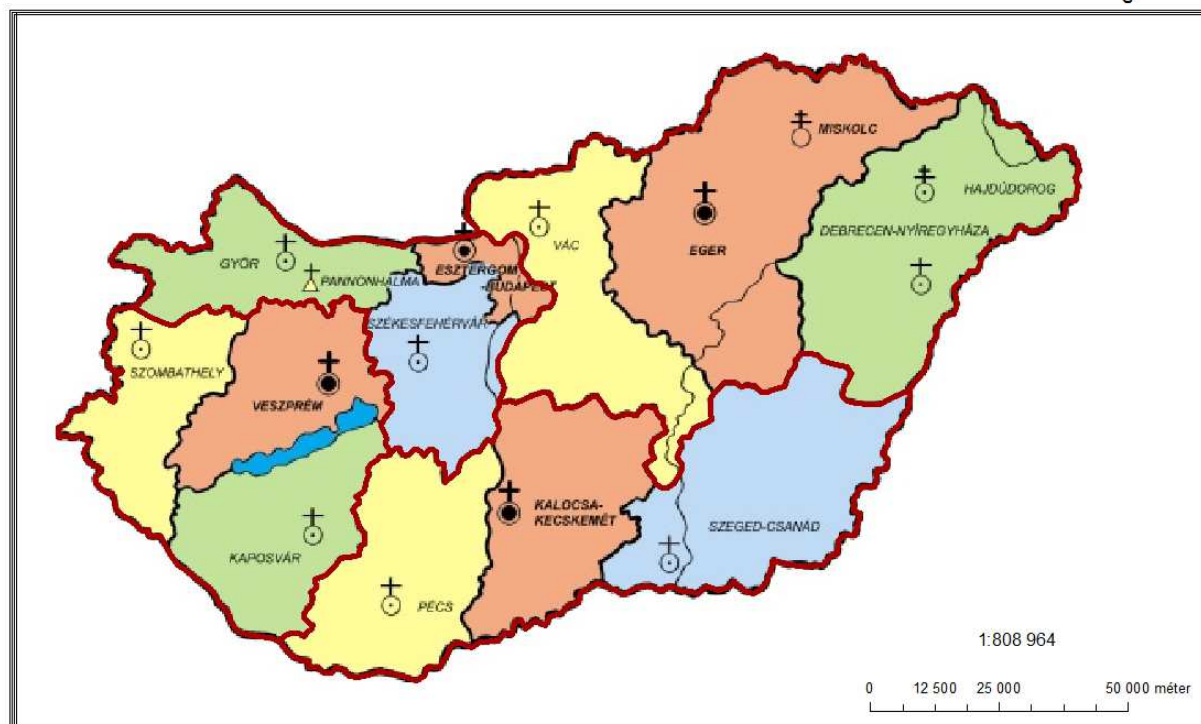
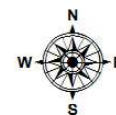
Ma Magyarországon négy (4) ilyen területi egység van, ezek élén a főegyházmegye vezetője a metropolita (érsek) áll. Az első ábra a Magyarországon létező egyházmegyéket ábrázolja. A négy érsekség magába foglalja az egyes egyházmegyéket:

- a veszprémi érsekséghez tartozik a Kaposvári és a Szombathelyi Egyházmegye,
- az esztergomi érsekséghez az Esztergomi, Győri és Székesfehérvári Egyházmegye,
- az egri érsekséghez a Váci, Egeri és Debrecen – Nyíregyházi Egyházmegye,
- a kalocsai érsekséghez a Pécsi, a Kalocsa-Kecskeméti és a Szeged-Csanádi Egyházmegye területére terjed ki.

⁶ Nemzetközileg jelentőssé azért vált, mert ez által a Szentszék elismerte de facto módon is a szocialista Magyarországot, amellyel más szocialista államok felé való nyitást remélt (GERGELY J. 1989).

⁷ Véleményem és tapasztalatom alapján azonban a tudományos világszemlélet felerősödésével nőtt a kételkedők, kritikusok száma.

Egyházmegyék és érsekségek határai

1. ábra: A magyar katolikus egyház térszerveződése (forrás: http://uj.katolikus.hu/kepek/adattar/terkep_nagy.jpg, szerkesztette: Nezdei Csilla)

Részletesebben a Kaposvári Egyházmegyről szólok. Ez 3 főesperesi kerületből áll, ezek a Székesegyházi, a Balatoni és a Nagykanizsai Főesperességek. A Kaposvári Főesperességen belül találjuk a Kaposvári, Segesdi, Barcsi Esperesi Kerületet. A Balatoni Főesperességen belüli a Dél-Balatoni, a Somogyvári; a Nagykanizsai Főesperességen belül pedig a Nagykanizsai és a Csurgói Esperesi Kerületet.

5. A Kaposvári Egyházmegye kialakulása

A Kaposvári Egyházmegye viszonylag rövid történelmi múltra tekint vissza. Az egyházmegye 1993. május 30-án jött létre II. János Pál pápa „Hungarorum gens kezdetű konstitúciójával” (FLISZÁR B. 2003. p. 247.) az ősi Veszprémi Püspökségnek a Balatontól délre eső részéből, amely Somogy megye mellett Dél-Zala megyét és Baranya megye nyugati területeit foglalja magába. Határait az ország egyházmegyéinek újrarendezése által nyerte el a pápa és a Teremtő kegyelméből⁸. Bár a terület szorosan kapcsolódik a Veszprémi Püspökséghez, mégis a felekezeti tekintetben helyi sajátosságokkal rendelkezik. A honfoglalás előtt megjelent itt a kereszténység Zalavár központtal, 850-ben három templomot szenteltek fel, majd Szent Cirill és Metód folytattak hittérítő tevékenységet. Az egyházszervezet kialakítására Koppány legyőzését követően került sor (FLISZÁR B. 2003). A hittérítést a templomok létesítése, majd a helyi egyház szervezetének alapítása követte. A mai egyházmegyei területen a középkor évtizedeiben, évszázadaiban igen tevékenynek mutatkozott a szerzetesi jelenlét, illetve monostorépítés is. Mind újabb szerzetesrendek tagjai telepedtek le. A törökök hódítása és a reformáció az addigi kiépített szervezetet megsemmisítette, ez a plébániákat és a kolostorokat is érintette. A területen rekatolizációra csupán a XVII. században került sor. Fontos kiemelni a történelméből, hogy a rekatolizációban jelentékeny szerepük volt a jezsuita papoknak, valamint a horvát betelepülőknek. A rekatolizáció ugyanakkor részben komoly harcokkal valósult meg. Ezen túlmenően a rekatolizáció fontos szereplője volt országosan Pázmány Péter, aki a katolikus oktatásra, annak szervezésére, fejlesztésére helyezte a hangsúlyt, valamint az irodalom mentén sikeresen végzett „visszatérítéseket”.

Az egyház szervezetének újraszervezését Balatonkilitiben kezdték meg. Mindezek csak a Rákóczi-szabadságharcot követően, a békeidőkben váltak jelentőssé. Később új templomokat emeltek, és a patrónusok is közbenjártak az újjáépítésben. A XVIII. századi elnéptelenedett területekre való betelepülés is előnyös volt katolikus szemmel, mert az érkező lakosság ugyanazt a hitet vallotta. A XIX. század során több részről érkező segítséggel újabb plébániák alakultak. A XX. században az intézmények bővültek, számuk gyarapodott, és a neves püspökök is arra törekedtek a Veszprémi Egyházmegye élén, hogy „korszerűsítsék a lelkipásztori struktúrát” (p. 252.) és felszámolták a kegyúri függést (FLISZÁR B. 2003). Női szerzetesrendek, akik betegápolással és tanítással foglalkoztak, a falvakban

⁸ A Kaposvári Egyházmegyével egyszerre hozták létre a Debrecen-Nyíregyházi Egyházmegyét.

is munkálkodni kezdtek. Az egyházmegye területét érintette a szocialista időszak vallási elnyomása (FLISZÁR B. 2003). A rendszerváltás után az egyház visszanyert függetlenségét a törvények is deklarálták (FLISZÁR B. 2003).

Az Egyházmegyében a 2003-as évben 95 pap volt, aki aktívan végezte lelkipásztori tevékenységét, 23 papnövendéket jegyeztek. 84 plébánia és 17 megüresedett plébánia volt. Ezek az országos számok mutatójában: országosan nagyságrendileg 320-350 körüli a plébániák száma, a kaposvári egyházmegyeiek aránya mintegy 24-26%-ot jelent a mai viszonzyszámok között.

Az egyházmegye területén működnek szerzetesrendek is, ezek:

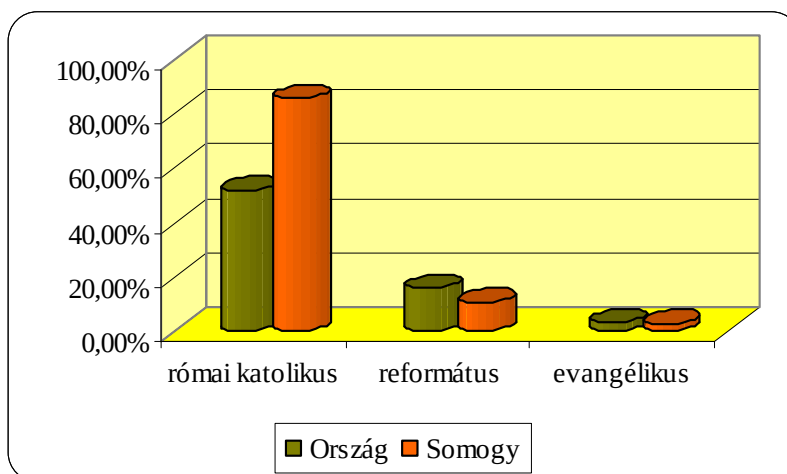
- Szent Ferenc Szegénygondozó Nővérek (Siófok)
- Szent Benedek Rendi Nővérek (Bárdudvarnok) – kontemplatív⁹ monasztikus¹⁰ rend
- Ferencesek (Segesd)
- Piaristák (Nagykanizsa)
- Nyolc Boldogság Katolikus Közösség (Homokkomárom)
- Szent János apostolról és Remete Szent Pálról nevezett Közösség (Miklósi)

Néhány mondatban szeretném felvázolni a területre jellemző adatokat is. A Kaposvári Egyházmegye területe nem fedi teljesen, pontosabban túlnyúlik Somogy megye megyehatárain, ezért az adatokban számolni kell hibahatárral, azonban érdemes megfigyelni, hogy hogyan alakul az egyes felekezetek megoszlása elsősorban Somogy megyében. A 2. ábra ezt szemlélteti.

⁹ *Kontemplatív* jelentése szemlélődő.

Forrás: <http://lexikon.katolikus.hu/S/szeml%C3%A9l%C5%91d%C5%91%20%C3%A9let.html>, 2012. november 16.

¹⁰ *Monasztikus rend jelentése*: „a hatályos egyházjogban olyan →szerzetesrend, amelynek →apátságai és →priorátusai önállóak, nincs központi szervezetük. - A helyi elöljárónak (→apátnak, →priornak) nagyobb jogköre és felelőssége van, és minden háznak saját noviciátusa is van. Ma ötféle ~ van az Egyházban: →bencések, →karthauziak, →pálosok, →antoniták és →baziliták.” (Forrás: <http://lexikon.katolikus.hu/M/monasztikus%20rend.html>, 2012. november 16.)

2. ábra: Somogy megye lakosságának vallási hovatartozása (forrás: <http://www.nepszamlalas2001.hu/hun/kotetek/05/tartalom.html>, szerk.: Nezdei Csilla)

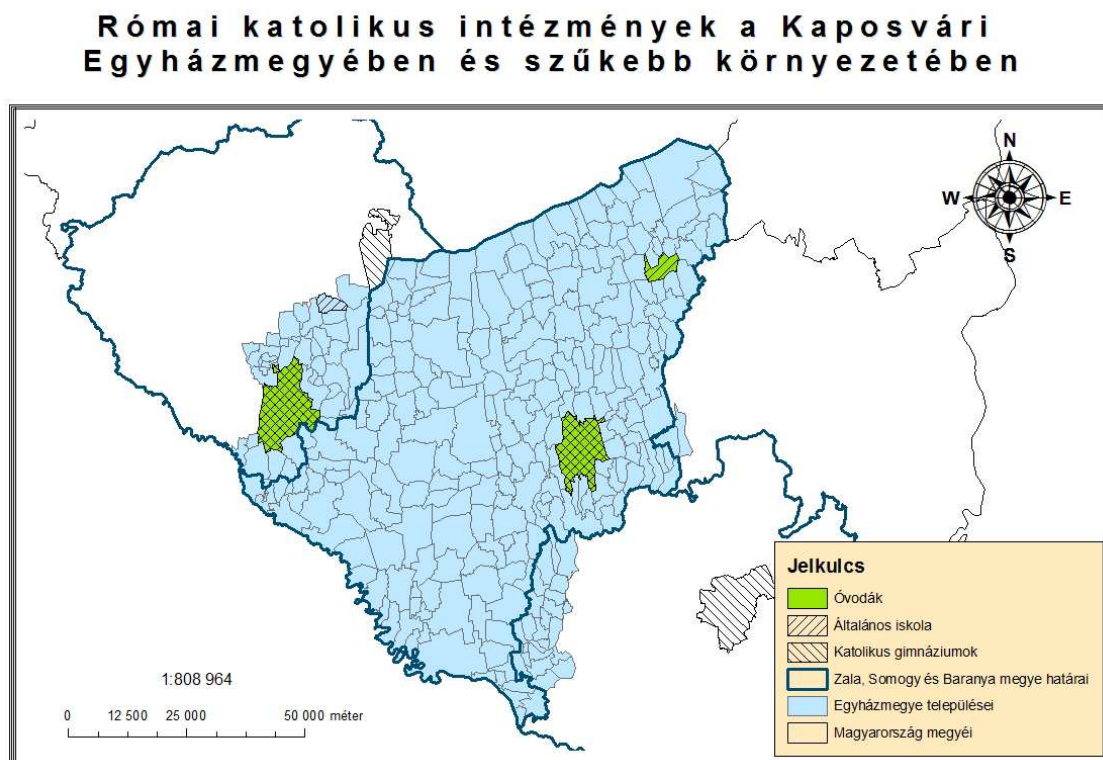
A somogyiak a 2001-es népszámlálási adatok alapján 82,6%-ban vallották magukat valamely felekezethez tartozónak, ez az országos átlaghoz viszonyítva magasabb értéket jelölt, amely csupán 74,6 százalékpont volt. Közülük a legtöbbet római katolikus vallásúak, a második legtöbb személy református, a harmadik legtöbb pedig evangélikus vallású. Míg a katolikusok aránya az ábra alapján is meghaladta az országos átlagot, addig a reformátusok aránya alacsonyabb, az evangélikusoké közel azonos volt. A kisebb vallások közül említést érdemel helyi szinten a görög katolikus és a baptista hívők számaránya, ezek közül egyik sem haladta meg a fél százalékpontot 2001-ben.

Ezek az adatok úgymond „puha adatoknak” is nevezhetőek, mert szubjektívek – azaz önbevalláson alapulnak. A változó mindennapjainkban az arányok feltételezésem szerint már változtak, azonban erről majd csak a 2011-es népszámlálási adatokból lehet „pontos” képet adni.

Mindezen történelmi háttér után a nevelésben való szerepvállalást szeretném megvizsgálni. Ebben a témakörben a Kaposvári Egyházmegye gazdasági helynökétől, Nagy Vendel atyától kértem segítséget, hogy válaszoljon néhány felmerült kérdésemre ezzel kapcsolatosan.

5.1. A római katolikus egyház által fenntartott intézmények a Kaposvári Egyházmegyében

A Kaposvári Egyházmegyében óvoda, általános iskola és gimnázium egyaránt jelen van az oktatási-nevelési célú, azaz a közoktatási területen. Ezeknek területi leképeződése a következőképpen ábrázolható:

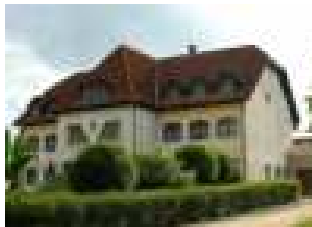
3. ábra: A római katolikus intézmények elhelyezkedése a Kaposvári Egyházmegyében és szűkebb környezetében (készítette: Nezdei Csilla)

A 3. ábrán látható, hogy katolikus óvodák az Egyházmegye területén, Kaposváron és Tabon találhatók. Az általános iskolákat illetően Zalaszabar, Tab, Nagykanizsa és Kaposvár rendelkezik ilyen intézménnyel. Római katolikus gimnáziummal bír Nagykanizsa és Kaposvár az Egyházmegyén belül. Ezen kívül más felekezeti intézmények is vannak az Egyházmegyében, amelyre a későbbiekben térek ki.

Fontos megjegyezni, hogy a felsorolt intézmények közül a nagykanizsai illetőségűeket a *piarista rend* tartja fenn, és több mint 200 éves múltra tekinthet vissza. A többi intézmény, így a kaposvári, a tabi és a zalaszabari intézmények is a rendszerváltást követő reprivatizáció által szerethették vissza azon épületeket, amelyekben a későbbiekben létesültek az oktatási-nevelési intézmények. Az épületek visszaszerzésének, főképp Kaposváron, alapvető

jelentőségük volt az iskolák létrejöttében, hiszen ez adja az infrastrukturális feltételeket a működéshez.

Az iskolákat a következő képek szemléltetik.

1. kép: Az Általános iskola Zalasabaron (forrás: <http://www.romkatszabar.hu/index.php?pageid=1110&galeriaid=6>, 2012. november 16.)

2. kép: Az Általános iskola Tabon (forrás: http://www.romkitab.sulinet.hu/epulet_kepei.htm, 2012. november 16.)

3. kép: A Piarista rend által fenntartott gimnázium, általános iskola, diákotthon Nagykanizsán (<http://www.piarista.hu/intezmenyeink/nagykanizsa>, 2012. november 16.)

4. kép: A Nagyboldogasszony Római Katolikus Gimnázium Kaposváron (forrás: <http://kaposvar.utisugo.hu/latnivalok/zarda-kaposvar-77116.html>, 2012. november 16.)

5.2. A Kaposvári Egyházmegye részvétele a tanításban – interjú

Az oktatás igen fontos a társadalom egyes csoportjai, illetve az egész társadalom gondolkodásának kialakításában, a tudatos cselekvések, az erkölcsi normák megfogalmazásában, és az ideális értékrend megformálásában.

Az oktatás felé fordulva azt vizsgáltam, hogy milyen különbségek mutatkozhatnak meg egy állami és egy egyházi iskolában zajló oktatás között. Az elsőrendű eltérés maga az oktatás fogalma – az egyházi iskolákban, illetve a katolikus iskolákban a gyermekek *nevelése* folyik, s nem csupán képzésük, oktatásuk. A nevelés által egy evilági és transzcendens világbeli valódi értékek mentén zajlik, melyek közé mindenképp be kell állítanunk a sorba a hitet, a vallásosságot, az erkölcsösséget, a becsületességet, a tisztességet, és természetesen nem utolsó sorban a felelősségtudatot.

A római katolikus egyház, illetve a magyar katolikus egyház feladata a kezdetektől fogva, Isten általi feladatként a nevelés, a tanítás – mondta Nagy Vendel atya, az Egyházmegye gazdasági helynöke. Ebben a szellemben vállalta fel a Kaposvári Egyházmegye megalakulását követően, hogy iskolát alapít több helyen is az illetékességi területén. Minderre azért is került sor, mert a lakosság részéről is jelentkezett igény a keresztény nevelés irányába, amely a szocialista érárt megelőzően jelen volt az emberek mindennapjaiban.

Ezekkel a válaszokkal kezdődött az interjúm a Kaposvári Egyházmegye gazdasági helynökével, Nagy Vendel atyával, akinek segítségét kértem több szakmai kérdés megválaszolásában. Az interjú során kitértem a fent említett kialakulás mellett az egyházi oktatás iránt mutatkozó igényre, a diákszám alakulására, a fenntartott intézményekre és azok elhelyezkedésére, és a társadalmi oldalról történő megítélésére az egyházi oktatásnak. Tettem ezt annak függvényében / ismeretében, hogy Vendel atya is hitoktatóként tevékenykedik a kaposvári Nagyboldogasszony Római Katolikus Gimnáziumban.

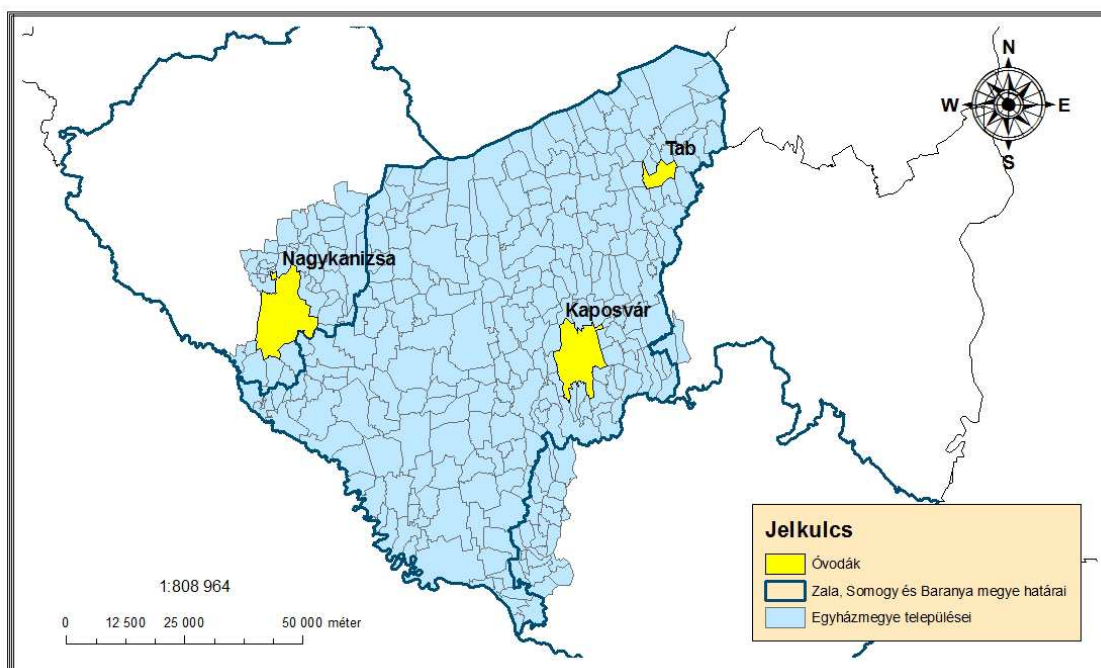
Az oktatásban való részvétel az évek során fokozatosan alakult ki. A rendszerváltást követően elsőként a mai Nagyboldogasszony Római Katolikus Gimnázium épületét, majd a Haza Kis Polgárai részét, az általános iskola épületét, majd a Püspöki Hivatal épületét szerezte vissza az egyház kárpótlás útján. Az épületek visszaszerzése alapvető jelentőségű volt abban, hogy ezeket az intézményeket az egyház fel tudta állítani. Emellett nem csak Kaposváron, hanem más településeken is működik az Egyházmegye által fenntartott képző intézmény, így Zalasabaron (Sík Sándor Római Katolikus Általános Iskola) és Tabon (Szent Gellért Római Katolikus Óvoda) is. Utóbbi kettő a helyi plébániából nőtte ki magát. Kaptam ezeket a válaszokat interjúm során Vendel atyától arra a kérdésemre, hogy miként

alakult ki az oktatási intézmények visszaszerzése, és hogy mennyi intézménnyel kezdte el oktatási / nevelési tevékenységét az Egyházmegye.

Az intézmények között mind óvodáról, mind általános iskoláról, mind pedig gimnáziumról beszélhetünk. Óvoda Kaposváron (Szent Margit Óvoda) és Tabon (Szent Gellért Római Katolikus Óvoda) – piaristák által fenntartott óvoda Nagykanizsán; általános iskola Kaposváron, Nagykanizsán, Tabon és Zalasabaron (mindkettő 1-8. osztályos), gimnázium Nagykanizsán és Kaposváron található. Ezek mellett működik az iskolákhoz kapcsolódóan a Szent Imre Kollégium Kaposváron, valamint Nagykanizsán is található kollégium a piarista intézményhez kapcsolódóan.

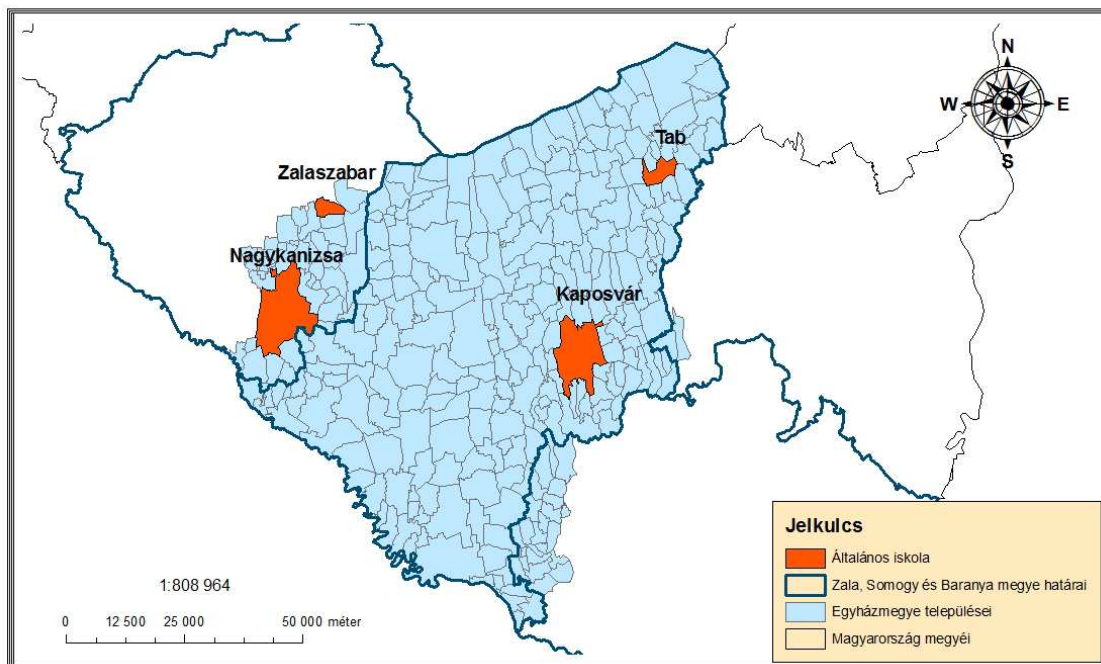
Az alábbi ábrákon a fent említett intézmények területi elhelyezkedése látható.

Katolikus óvodák a Kaposvári Egyházmegyében

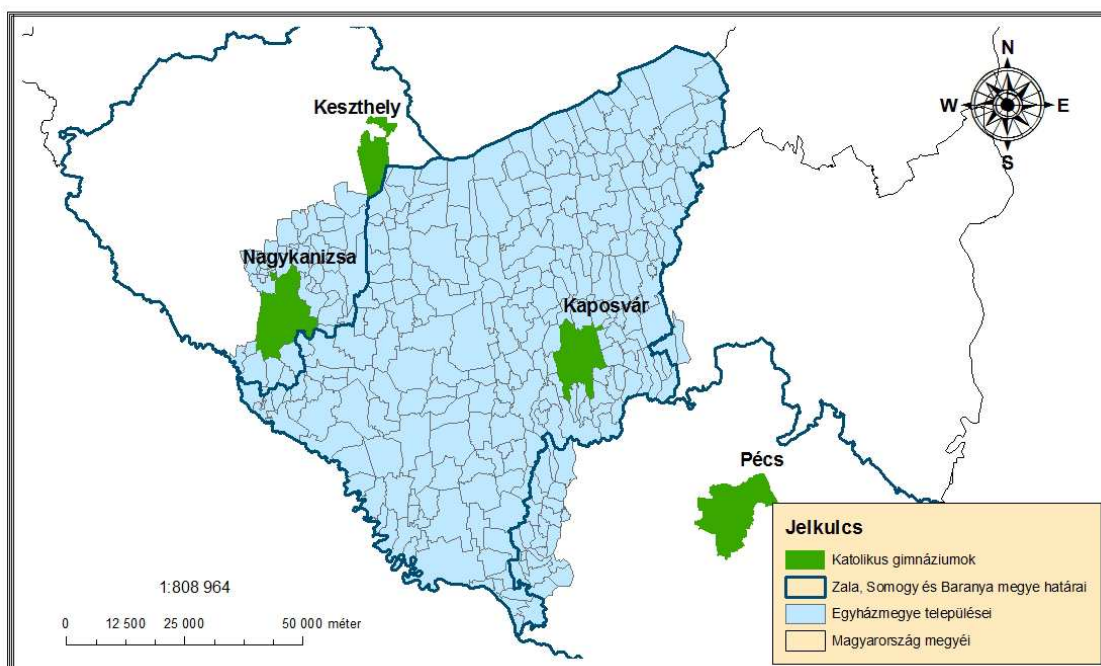
4. ábra: A római katolikus óvodák a Kaposvári Egyházmegyében (szerk.: Nezdei Csilla)

Katolikus általános iskolák a Kaposvári Egyházmegyében

5. ábra: A római katolikus vallásos általános iskolák a Kaposvári Egyházmegyében (szerk.: Nezdei Csilla)

Katolikus gimnáziumok a Kaposvári Egyházmegyében és szűkebb környezetében

6. ábra: A katolikus gimnáziumok Kaposvári Egyházmegyében és szűkebb környezetében (szerk.: Nezdei Csilla)

Vendel atyától azt is megkérdeztem, hogy az intézményekben mi az ő általa legfontosabbnak ítélt eltérés más iskolákkal szemben. Válaszában a nevelést emelte ki, ahogy azt a célkitűzéseimben hipotézisként is felvetettem. Ebben erősített meg az egyházi vonatkozású irodalom is.

Arra, hogy a diákok száma hogyan alakul az egyházi intézményekben, pozitív választ kaptam, hiszen a nebulók száma gyarapodik, főképp Kaposváron, van társadalmi igény az egyházi, illetve a katolikus egyházi nevelés iránt. Azonban a migráció befolyásolja – a lakosságszámmal a tanulók létszáma is csökken, ami az általános tendenciát illeti. Szintén ezt az igényt támasztja alá az a nemrégiben befejezett építkezés, amely során a kaposvári katolikus gimnáziumot új, XXI. századi technológiai újításokkal felszerelt résszel bővítették.

Tudomásom volt arról, hogy Vendel atya hitoktatóként tevékenykedik a kaposvári katolikus gimnáziumban, így feltettem részére azt a kérdést, hogy mi a személyes tapasztalata, hogyan ítélik meg külső szemmel az egyházi oktatást. Vendel atya azt mondta, hogy igen pozitív a megítélés, hiszen a diákokat nem csak oktatják, hanem a nevelésre helyezik a hangsúlyt, továbbá erkölcsi többlettel gazdagodnak az itt tanulók. Mindezt alátámasztja az a kutatás is, amelyet a *Korunk problémái* című könyv tartalmaz. Eszerint „valamilyen erkölcsre minden társadalmi rendben szükség van [...] erre az erkölcsre nevelni kell, kicsi kortól kezdve” (DR. PÉTERI P. 1998. p. 20.).

Nem csak a Katolikus Egyházmegye által fenntartott egyházi intézmények vannak a területen, hanem jelen van a Kolping¹¹ alapítvány, amely Nagybjomban működtet iskolát (ez a Kolping Katolikus Szakiskola, Kollégium és Felnőttoktatási Intézmény). Nagykanizsán a piaristák tartanak fenn gimnáziumot, általános iskolát és óvodát is. Emellett nem csak a katolikus iskolák jelennek meg: Kaposváron, Csurgón van református gimnázium (utóbbinak jelentősebb történelmi múltja van), valamint egyházi iskola szempontjából közel van Veszprém, Keszthely és Pécs is. A református iskolákban is tanulnak katolikus diákok, akik aránya Vendel atya becslése alapján mintegy 30-40%-os Kaposváron, 60%-os Csurgón. Pontosan ezzel indokolta a következő kérdésemet, hogy terveznek-e újabb intézményt nyitni. Nemleges választ kaptam. Az atya azzal indokolta a választát, hogy a csökkenő la-

¹¹ Kolping mozgalom: Adolph Kolping kölni katolikus pap volt. Életét arra áldozta, hogy a rossz szociális gondokat igyekezzék orvosolni. Célja a keresztény hitben elkötelezett emberek nevelése, és a keresztény hit mindennapi életbe való bevezetése volt. A magyarországi mozgalom előbb 1856-ban alakult a fiatal legények számára. 1926-tól már létezik testvérszervezete, amely a napsugár-lányok elnevezését viseli. Ezek a közösségek általában az egyes plébániákon szerveződnek. Önképzéseket is folytatnak például a világnézet, a család, a munka és hivatás területén. Az ún. Kolping-család, és -mozgalom egészében a katolikus társadalmi tanítás szerint igyekszik élni. Az egyház részének tartja magát.

kosságszám – amellyel párhuzamosan csökken a katolikus lakosság is – miatt nincs nagyobb igény az újabb intézményekre. Sokan keresték fel őket azzal a kéréssel is, hogy vállalják fel a fenntartó szerepet, de elutasításra kerültek ezek a kérelmek. Oka, hogy a többletforrást egyházi oldalról sem tudnak előteremteni, így ők sem tudnák üzemeltetni az intézményeket. Az 14. ábrán megfigyelhetjük, hogy a Kaposvári Egyházmegyében milyen a katolikus intézmények térbeli megoszlása.

A terület egyházi intézményekkel való lefedettsége igen jónak nevezhető. Ez alátámasztja azt a szemléletet, miszerint nem szükséges, illetve a jelenleginél napjainkban nem igényelnek több egyházi intézményt a lakosok. Ennek oka a folyamatosan csökkenő lakosság-számban van, ahogyan arra már utaltam.

Kíváncsi voltam arra is, hogy más iskolákhoz hasonlóan van-e valamilyen marketing tevékenység a fenntartó részéről, hogy a diákok számát növelni tudják? Azt a választ kaptam, hogy van reklámtevékenység: újsághirdetések, szórólapok és a plébánia felhívása azok a módszerek, amelyeket alkalmaznak a diákszám növelésére.

Az interjú során kitértem arra is, hogy a vallásos nevelés hatásaként hogyan jelenik meg a papi hivatást választók számaránya. Kérdésemre azt a választ kaptam, hogy évente általában egy-két fő választja ezt a hivatást. Ők jellemzően a középfokú tanulmányokat követően közvetlenül kezdik meg hivatásukhoz a felkészítést, további tanulmányokat. A diákok legtöbbször a katolikus iskolák, gimnáziumok adják. Az oktatási intézmények elhelyezkedése is szerepet játszik az újonnan felszentelt papok elhelyezésében, amely a püspöki döntés által valósul meg. Ugyanezen hivatást a női oldalról sokkal kevesebben választják – igen ritka, hogy valaki apáca szeretne lenni. Vendel atya még a kaposvári katolikus gimnázium megalakulását követően emlékezett egy diáklányra, azonban azóta nem volt ilyenre példa. Ami az oktatási oldalról fontos lehet: mivel az iskolákban jellemzően papok a hitoktatók, a tanulók szinte nem találkoznak apácákkal, ők nem vesznek részt ebben a tevékenységben. Mivel nincs személyes tapasztalatuk a tanulóknak, így ez jelentősen befolyásolja a hivatást választók számát. Az egyik legfontosabb terület lehetne az apácák részéről a kisgyermekek környezetében való megjelenés, így például az óvodákban, vagy az általános iskolákban.

A fentiek arra is példát szolgáltatnak, hogy mennyire fontos a diákoknak a példamutató magatartás, valamint a *mintakövetés* szerepe a társadalom részéről. A katolikus gimnáziumot vizsgálva, feltételezhetően nagyobb lenne az érdeklődés az apáca hivatás után is, amennyiben a diákok belelátnának a nővérek mindennapi feladataiba, életformájába – mintát tudnának követni, lenne mihez igazodniuk, illetve viszonyítaniuk.

Hasznos sorokat találtam a már említett *Korunk problémái* című könyvben. A szerző úgy nyilatkozik, hogy az állami és egyházi iskolák feladata egyaránt az érték közvetítésben foglalható össze. Véleményével, miszerint „minden iskola feladata a jó, az igaz és a szép közvetítése” (DR. PÉTERI P. 1998. p. 28.), egyetértek. A diákoknak ezen alapvető értékek értelmét kell megtanítani, hogy azokat az életükben mindig figyelemmel tudják kísérni, és ne menjenek el mellettük, a rossz / helytelen választással. A fogalmak tartalma elmehet a szubjektivitás irányába is, azonban a keresztény hitben változatlanul vallja PÉTERI P., hogy „vannak olyan egyetemes érvényű törvények, amelyek a jó és a rossz megkülönböztetését lehetővé teszik” (1998. p. 29.).

Az egyházi iskolák speciális többletet adnak át tanulóiknak, amely alatt érthetjük a tantervbe beépített hittanórákat, kötelező szentmisét, és olyan többletet, ami a világnézetben jelenik meg. „Olyan világot mutat be, amely hiányzik a semlegesnek nevezett oktatásból” (DR. PÉTERI P. 1998. p. 31.). Mindezt alátámasztja kettős saját tapasztalatom: Vendel atyával készített interjú és a nyolcévnyi katolikus iskolában való tanulás és nevelkedés. Személyes tapasztalatomat megfogalmazva elmondhatom, hogy az egyházi oktatás valóban nevelés is egyben. Olyan lelki-szellemi többletet ad, amelyet más környezetben nem, vagy csak nehezen lehet megszerezni – elsősorban az oktatás keretei között maradva. A pozitív megnyilvánulások, a biztató szavak mindig jelen voltak, s – vélem – vannak ezen intézmény falai között. A szakirodalmi anyagokban leírtak szerint a tanítás során is átadható ez a világ, ha azt ezen értékek szellemiségében végzi az adott oktató, nevelő – természetesen ezt nem is vonom kétségbe.

Mindezek olyan értékek, amelyekkel rendelkező társadalmakban az egyének könnyebben, céltudatosabban, megértőbben képesek a velük szemben támasztott kihívásokat teljesíteni, valamint a társadalmi eseményekre reagálni, toleranciát mutatni másokkal szemben. A kihívások mellett egy boldogabb, nyugodtabb és szebb életet élni – mind társadalmi szerepkörökben, mind saját életükben. Ez alatt mind a fizikai, mind a mentális sík értendő.

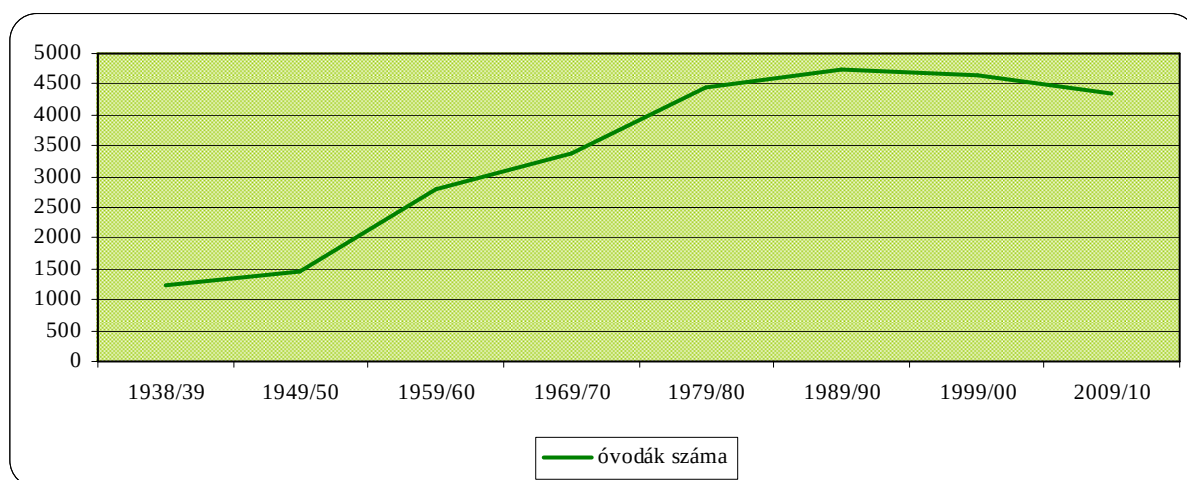
A katolikus egyháznak a nevelésben való szerepvállalása tehát alapvető sajátosság, így az oktatási intézmények létesítése, fenntartása egyfajta belső készletként is értelmezhető.

Az oktatás mellett érdemesnek tartottam kitérni a történelmi távlatokra, annak fontosságára is. Ennek kapcsán tettem fel azt a kérdést, hogy milyen fontos különbségek jelentkeznek a Kaposvári Egyházmegyében, abból fakadóan, hogy viszonylag fiatal múltja van. S ez megjelenik-e valamilyen programban, tevékenységben? Feleletként pozitív választ kaptam. A történelmi múlt erősen hat az Egyházmegyére: ez főképp az infrastruktúrában, a tapasztala-

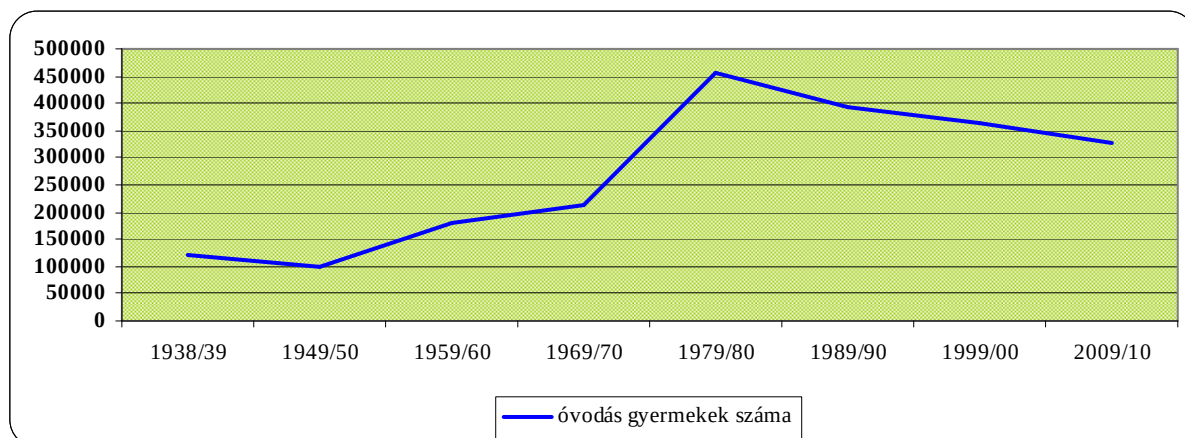
tok hiányában mutatkozik meg. Nem rendelkezik levéltárral, egyházi bírósággal, kisebb a szakképzett terület is. Jelentős kiemelni azonban, hogy az új alapítás új lendületet is jelent, új és a társadalomhoz talán közelebb álló programok megszervezését.

A fent leírtakon túl most azokat a megfigyeléseimet közlöm, amelyeket a területi alapú vonatkozásban lehet megállapítani.

A 4. ábrán az óvodát ábrázoltam. Itt az intézmények sűrűsége igen kis hányadú. Ez véleményem szerint a kisebb igényekből, vagy más által fenntartott intézmények meglétéből fakadhat. TRÓCSÁNYI A. – TÓTH J. táblázatából és a Magyar Statisztikai Zsebkönyv adataiból készített grafikonokon világosan látható, hogy az óvodák száma az 1930-as évektől folyamatosan emelkedett, csúcspontját az 1990-es években érte el. Mindehhez képest a gyermekek száma már az 1980-as évektől csökkenő tendenciát mutat. Az utóbbi évek adataiban mind a gyermekek számának, és ezzel párhuzamosan az intézmények számának a csökkenése figyelhető meg. Tehát a jelenlegi demográfiai adatok is befolyásolják az óvodák számát és területi elhelyezkedésüket. Ezzel indokoltnak találom a katolikus egyházi fenntartású óvodák területileg igen szórt és csekélyebb számát a Kaposvári Egyházmegye-ben is – figyelembe véve a gyermekek életkora miatti korlátokat is. Az óvodák tekintetében szeretném megemlíteni, hogy a kaposvári egyházi óvodában a gyermekek nevelésében nem vesznek részt apácák, amely hátrányként is értelmezhető, hiszen ebben a formában már a kisgyermekek körében el tudnák kezdeni a személyes kapcsolatok kiépítését, és nem lenne idegen az életformájuk a jövő generációk szemében – ahogyan arra már az előbbieken utaltam.

1. grafikon: Az óvodák számának alakulása (forrás: TRÓCSÁNYI A. – TÓTH J. 2002, Magyar Statisztikai Zsebkönyv 2010, szerk.: Nezdei Csilla)

2. grafikon: Az óvodás korúak számának alakulása (forrás: TRÓCSÁNYI A. – TÓTH J. 2002, Magyar Statisztikai Zsebkönyv 2010, szerk.: Nezdei Csilla)

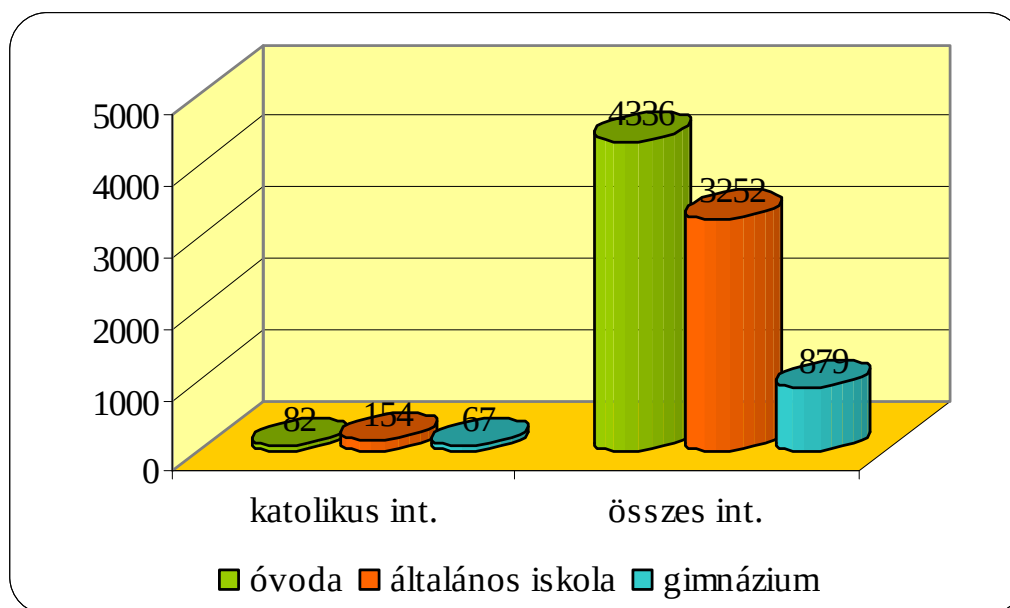
Az 5. ábrán az általános iskolák közül a katolikus egyháziakat tüntettem fel. Itt is elsősorban a jelenlegi egyházmegyei területi intézményeket vettem figyelembe. Szemmel látható, hogy egyfajta koncentrálódás van a keleti és a nyugati területeken: Kaposvár és Tab vonalában, és Zalaszabar és Nagykanizsa vonalában. Véleményem szerint a területi lefedettséget nézve inkább az egyes terekben kínálatbővítésként fogalmazható meg. Az iskolák száma az 1990-es évektől folyamatosan csökken a demográfiai változások miatt, amely jobbra a vidéki tereket érinti.

A 6. ábrán a gimnáziumok területi vetületét ábrázoltam. Azt figyelhetjük meg, hogy viszonylag jól lefedett a térség. Mindehhez fontos hozzáfűzni, hogy a katolikus intézmények mellett más felekezeti intézmények is jelen vannak, amelyek a vallási nevelésben részt vesznek – és a térképen nem kerültek feltüntetésre. Történetiségében megjegyezhető, hogy a gimnáziumok száma az 1960-as évektől folyamatosan emelkedik.

A fenti általános adatok annyiban tartalmaznak számomra kevesebb információt, hogy az egyes számadatok nem térnek ki a vallási / felekezeti intézmények számára vagy arányára. Említést érdemel, hogy a területi elhelyezkedés a lakosság koncentrációjával mutat párhuzamosságot.

Katolikus egyházi intézmények területi vonatkozásának ábrája szerint egy nyugat-kelet tengely látható a képen, amelyet párhuzamba állíthatunk az iparilag fejlett nyugati államok és a délkeleti területek tipikus tranzitútvonalával is. Ebben a vonatkozásban azonban érdemi összefüggést nem látok.

A fenti adatok mellett érdemes még összevetni az országos és a katolikus intézmények számát. Erre a következő ábra ad lehetőséget.

7. ábra: A katolikus és az összes intézmény alakulása 2011/12-es tanévben Magyarországon (forrás: <http://www.kpszti.hu/ovodak>, 2012. november 5.; szerk.: Nezdei Csilla)

A 7. ábrán jól látható, hogy az összes intézményhez képest a katolikus intézmények aránya alacsony az országon belül, azonban önmagában nézve jelentősebb értéket tesz ki. Beszélhetünk azonban harmadik fenntartóról is, ide sorolnám mindazokat, akik az előbb említett két kategóriába nem tartoznak: ezek lehetnek más felekezetek, alapítványok, egyéb szervezetek.

Ha megfigyeljük a fenti adatokat, valószínűnek tűnik, hogy az országban az intézményi lefedettség igen jelentős, és nem igényelnek lakossági oldalról további intézmény létrehozását. Ezen felül pedig a térbeli kiegyenlítettséget a más felekezeti iskolák szintén segítik. Az interjús eredménnyel kapcsolatban a következő konklúzió megfogalmazására nyílik lehetőségem.

A katolikus egyház oktatási-nevelési intézményei területiségében jól lefedik az Egyházmegye területét, a hiányosnak látszó terekben a Kolping Alapítvány működtet intézményt – ez szintén keresztény szerveződésű közösség.

A demográfiai tekintetben az intézmények munkái iránt növekszik az érdeklődés, egyre többen választják a katolikus intézményeket továbbtanuláskor. Ebben szerepet játszhat a családi neveltetés, illetve másik oldalról az elért sikerek és a marketing tevékenység. A diákok száma azért is nő, mert a diákok lelki-szellemi és gyakorlati többletet egyaránt kapnak a felekezeti oktatás révén. Ez többek között a hittanórák vagy éppen a szentmise formájában realizálódik. A diákok számának általánosságban vett csökkenése a népességfogyással van összefüggésben.

A katolikus egyház új, illetve egyéb saját források bevonásának hiányában nem tudja átvenni az egyes állami intézményeket, s fenntartóvá válni. Bár sok megkeresés érkezett ebben az ügyben, ezeket elutasították.

Az adatok tekintetében hiányosságként vethető fel a felekezeti intézmények számára vonatkozó adatok nemléte.

Azon problémafelvetésem, miszerint az egyházi intézmények a fiatalok műveltségi szintjének növeléséhez járulhatnának hozzá – példaként akár a más felekezetekről tanultakkal, többek között a már említett szemléletformálással, illetve a hitélethez szintén kapcsolódó hittanórákkal, szentmisével lenne orvosolható. Ez alapvetően nem zárja ki azokat a diákokat sem, akik nem rendelkeznek vallásos családi neveltetéssel, sem azokat, akik más vallás hívei, avagy nem tagjai valamely vallási közösségnek.

A következőkben egy esettanulmány keretében szeretném megvizsgálni azt, hogy milyen vonzáskörzeti sajátosságok jellemzik az Egyházmegyét, illetve, hogy az Egyházmegye és a közigazgatási határok hogyan befolyásolják a választott iskola vonzáskörzetét – amennyiben van összefüggés.

6. Esettanulmány

Esettanulmányként szeretném megvizsgálni egy katolikus iskola vonzáskörzetét. Választásom a kaposvári Nagyboldogasszony Római Katolikus Gimnázium, Általános Iskola és Alapfokú Művészetoktatási Intézményre esett. Választásomat azzal indoklom, hogy Kaposváron található a Kaposvári Egyházmegye Püspöki Hivatala, ez volt az első felekezeti iskola a városban, Kaposvár jelenti Somogy megye megyeszékhelyét, és a közelében található több nagy múltú Egyházmegye, egyházi iskolákkal (így Nagykanizsa – piaristák, Pécs – ciszterciek).

A vonzáskörzet által azt kívánom megfigyelni, hogy van-e hatása a közigazgatási határoknak az ingázók szemszögéből, illetve, hogy milyen távolról érkeznek ide az egyházi iskolába – van-e hatása a közlekedés-földrajznak. Azaz meddig terjedhet az egyes katolikus iskolák hatóköre, s ebben a tapasztalt gazdasági, foglalkozási, jövedelmi viszonyok tükröződnek-e. Összehasonlítási alapot szolgáltatott számomra BÖJTÖS Zs. 2000-ben készült diplomamunkája, amelyben az egyes egyházi iskolák vonzáskörzetét vizsgálta.

Itt szeretném megemlíteni azt, hogy Kaposváron az óvoda 9 főt (ebből 4 fő nevelő) foglalkoztat, az általános iskola 19 fő pedagógust, a gimnázium 27 fő pedagógust, míg összességében az intézmény 71 munkahelyet biztosít a városban – nem csupán városi lakosoknak.

A vizsgálatot követően a társadalmi hatásokat szeretném megvizsgálni, amelyek a környezetükre közvetlenül befolyással lehetnek.

6.1. A Nagyboldogasszony Római Katolikus Gimnázium, Általános Iskola és Alapfokú Művészetoktatási Intézmény története

Az 1980-as évek második felében a katolikus egyházközség tagjai megfogalmazták azon igényüket, amely a vallásoktatás kiterjesztésére irányult. 1987-ben a vallásoktatásra való igény, és az engedékenyebb politikai légkör lehetővé tette, hogy a város akkori Tóth Lajos Általános Iskolájában (ma Kodály Zoltán Általános Iskola) hittanórákat szerveztek meg. Ez a törekvés azonban nem volt sikeres a változatlan szellemiségű oktatás mellett. Az egyházi ingatlanok rendszerváltás utáni visszaszerzését követően egybehangzó véleményként fogalmazták meg egy egyházi iskola alapítását Kaposvár székhellyel.

Kaposvár képviselő-testülete 1991-ben a „17/91. számú határozattal gimnáziumi oktatásra vonatkozó állami feladatok ellátásával bízta meg a Kaposvári Nagyboldogasszony Plébániát” (<http://www.romaikat-kap.sulinet.hu/isktortenet/szoveg/kronika.htm>, 2012. november 3.). Az egyházközség 1991. február 7-i határozatában gimnázium alapítását rendelte le, az egyházi engedélyt április 23-án írta alá Dr. Szendi József megyéspüspök. Maga a gimnázium épülete a 56/1991. számú határozattal került a Veszprémi Egyházmegye tulajdonába. Az iskola Nagyboldogasszony Római Katolikus Gimnázium néven kezdett működni, majd 1994-ben a gimnázium Gimnázium és Kollégium nevet vett fel, 1998-tól Gimnázium, Általános Iskola és Kollégium, majd 1999-től Gimnázium és Általános Iskola lett – a kollégium önállóvá válásával. Az épület 1993-ban bővült a Haza Kis Polgárainak épületrésszel, ezt ingatlancserével érték el.

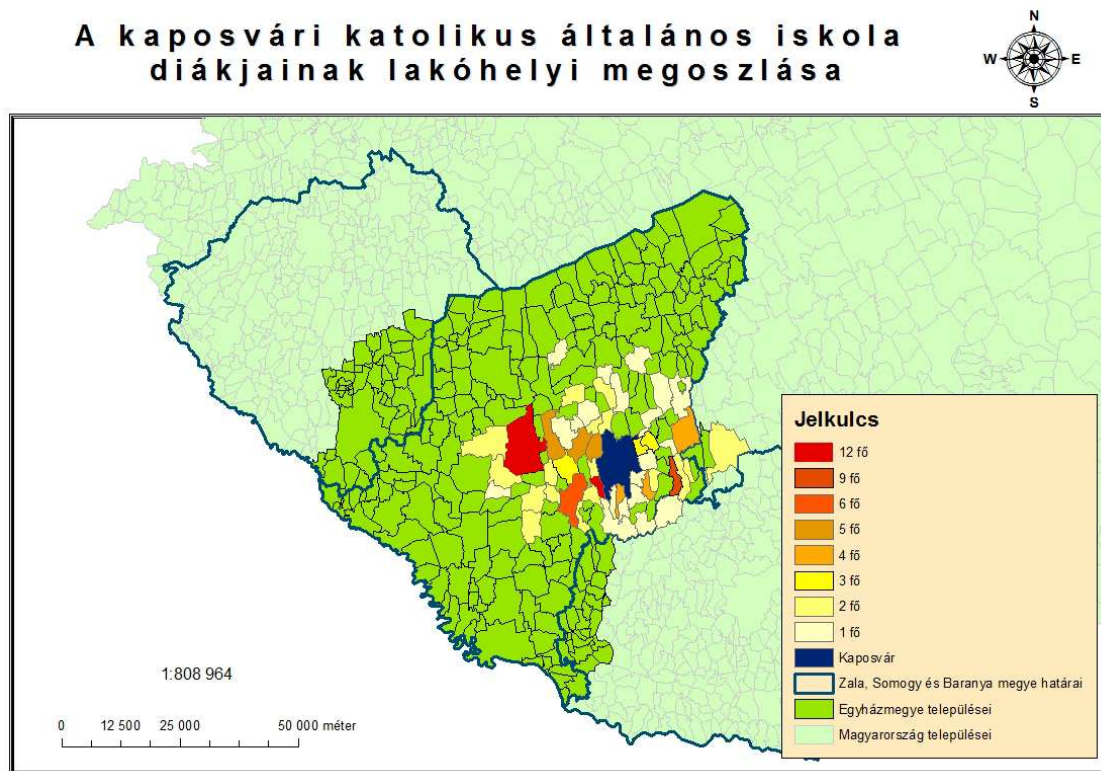
Az intézmény létrehozásában szerepe volt az egyházmegye mellett több külföldi egyházi szervezetnek, és a megyei közgyűlés és Kaposvár városnak, akik támogatással és eszközökkel segítették az iskola alapítását.

A katolikus iskola első tanévnyitó szentmiséjére tehát 1991. szeptember 2-án került sor, a „Veni Sancte, Spiritus” kezdetű énekkel.

Mára az intézmény tornacsarnokkal, új udvarrészsel, és egy új – mint írtam – XXI. századi színvonalú résszel bővült. A korszerűsítés itt is megtörtént, hiszen a gyermekek oktatását már 3-4 éve digitális táblák szintén segítik. A 2012/13-as tanévben pedig 518 diák kezdte meg, vagy folytatja tanulmányait az iskolában.

6.2. Vonzáskörzet-vizsgálat

A vonzáskörzet-vizsgálattal folytatnám elemzésem.

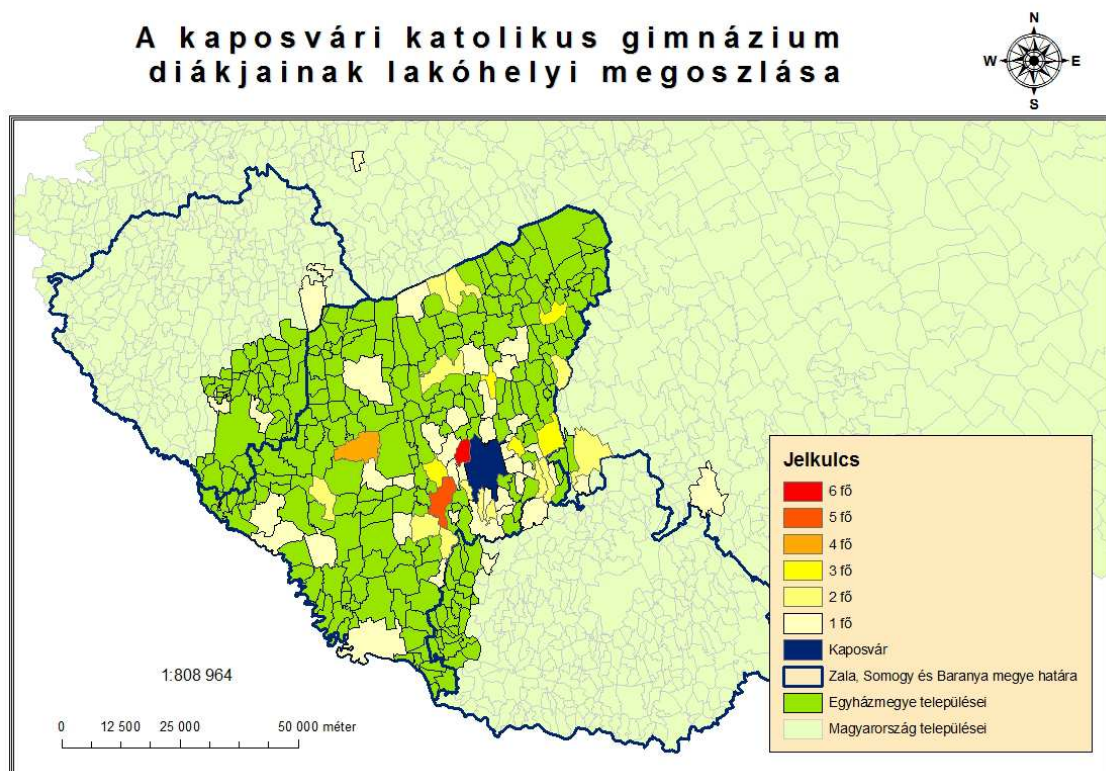
8. ábra: A beígázó diákok lakhelye az általános iskolában (készítette: Nezdei Csilla)

A 8. ábrán a vizsgálat tárgyát képező iskola adatai szerepelnek. A fenti ábrán az általános iskolába járó diákok lakhelyeit tüntettem fel. Jól láthatjuk, hogy a megyeszékhelytől mintegy 30 kilométeres körzet az, ahonnan a diákok a katolikus intézménybe járnak. Mindez elsősorban nyugat-keleti irányultságot mutat be. A Kapos-völgyben a Dombóvár – Kaposvár – Gyékényes vasútvonal, valamint a 61. számú főút biztosít közlekedési lehetőséget a bejáró diákok számára. Ezen ábra alapján nem vonható le olyan következtetés, amely szerint a diákok nagyobb távolságból is ebben az intézményben folytatnak tanulmányokat, s hogy ezt a vallásosság miatt tennék – inkább közlekedés-földrajzi okokat fogalmaznék tehát meg. Fontos megemlíteni, hogy ez a vonal a Kapos-völgy közlekedési folyosóval esik egybe, illetve az ez mentén lévő népességtömörüléssel – tehát a nagyobb népességszámból többen dönthetnek úgy, hogy ezt az intézményt választják, nagyobb a valószínűsége a be-következtének.

A 9. ábra azonban jobban enged a fenti cáfolatra következtetni. Ahogy láthatjuk tehát a gimnáziumba járó diákok lakóhely szerinti megoszlását, megfigyelhetünk olyan anomáliákat, amelyek az általános iskola esetében nem jelentkeztek. Megfigyelhetjük, hogy a diá-

kok az egész egyházmegye területéről érkeznek, igen szórt képet mutat az eloszlásuk. Az iskola hatóköre még Zala, Tolna, illetve Veszprém megyéig is kiterjed, bár csupán kis mértékben jelenik meg a diákok számában. A kaposvári katolikus iskola hatóköre azért érdekes, mert Keszthelyen és Nagykanizsán is létezik katolikus vallásos oktatási intézmény. Ez esetben más magyarázat szolgálhat véleményem szerint az iskola kiválasztására, például a helyi plébános támogatása. Ez szolgálhat akár egy újabb társadalomföldrajzi kutatás alapjául.

Fontosnak tartom még megjegyezni, hogy a gimnázium esetében már a diákok személyes vallási kötődése is meghatározza az iskolaválasztást, nem csupán a szülők döntése az. Azonban szintén lényeges, hogy nem csak a vallásosság vagy a közlekedésföldrajz lehet fontos az elemzett iskola választásában, hanem az alapvetően jó oktatási színvonal is.

9. ábra: A gimnazista diákok lakóhely szerinti megoszlása (készítette: Nezdei Csilla)

Bár kirajzolódik a fent említett közlekedési folyosó, azok a diákok, akik nagyobb távolságból érkeznek, jellemzően kollégiumi elhelyezést kérnek. Vannak azonban olyan tanulók is, akik nem a távolság, hanem a közlekedés-földrajzi elhelyezkedés, a szociális körülmények miatt igényelnek kollégiumot. Az Igazgató Úrtól megtudtam, hogy nincs kizáró oka annak, hogy valaki kollégiumi elhelyezést kérjen. A diákok kollégiumi száma nemigen jelentős,

mindössze 23 fő, ez nem haladja meg az összes diáklétszám 4,5%-át. Az 1. táblázat szemlélteti a kollégiumot igénylők megoszlását.

	Általános iskola	Gimnázium	Összesen
Diákok száma	340	178	518
Diákok aránya	65,6%	34,4%	100%
Kollégisták száma	6	17	23
Kollégisták aránya	26%	74%	100%

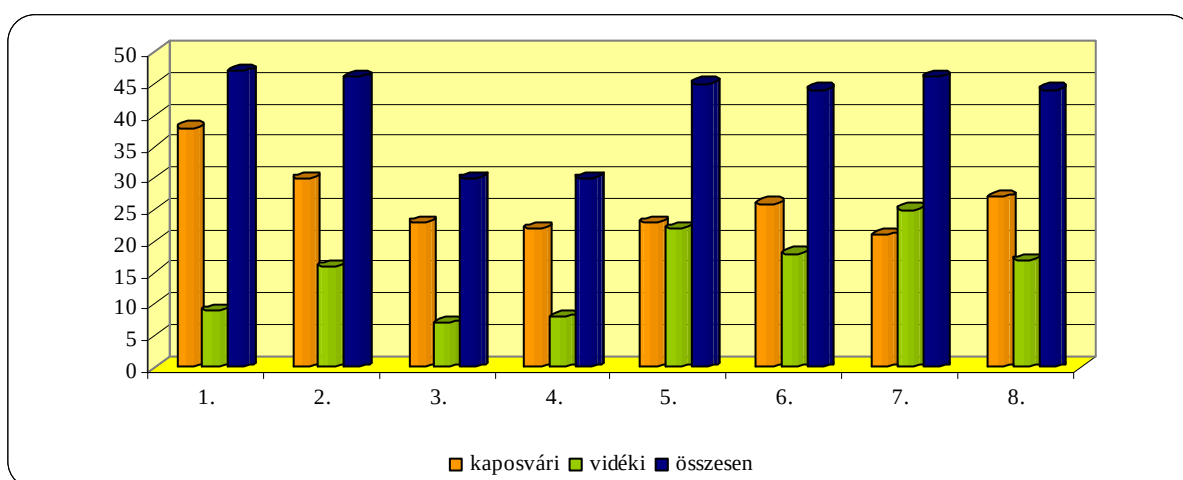
1. Táblázat: A kaposvári katolikus gimnázium diákszámai (készítette: Nezdei Csilla)

A 2. táblázatban az általános iskolába járó diákok lakhelyére vonatkozó adatokat tüntettem fel. A táblázatban nyomon követhető, hogy az évfolyam számának növekedésével párhuzamosan nő a vidékről ingázók száma, míg a kaposvári lakhelyűeké fokozatosan csökken.

Vizsgált általános iskola (osztály)	kaposvári (%)	vidéki (%)	összesen (%)
1.	80,9%	19,1%	100%
2.	65,2%	34,8%	100%
3.	76,7%	23,3%	100%
4.	73,3%	26,7%	100%
5.	51,1%	48,9%	100%
6.	59,1%	40,9%	100%
7.	45,7%	54,3%	100%
8.	61,4%	38,6%	100%

2. Táblázat: A kaposvári katolikus általános iskolai diákok lakhelyének megoszlása (készítette: Nezdei Csilla)

Szintén a fent említett adatok szemléltetését szolgálja az alábbi ábra is:

10. ábra: A kaposvári katolikus általános iskolai tanulók létszáma 2011/2012-es tanévben (készítette: Nezdei Csilla)

A vidéki diákok számának emelkedését azzal indokolnám, hogy az életkor emelkedésével a szülők a gyermekeket nyugodtabb szívvel merik elengedni egy távolabbi iskolába. Az első néhány osztály elvégzése azonban jellemzően a helyi, vidéki iskolákban történik, amennyiben a településen működik általános iskola. Általános iskola napjainkban gyakorta működik valamely más intézmény kihelyezett intézményeként, főleg vidéken, mert ebben a formában a helyi intézmény fenn tud maradni, illetve a finanszírozás költségei is megoszlanak. Ehhez azonban hozzá kell fűzni, hogy az állam oldaláról érkező támogatás átengedése mellett a helyi önkormányzatoknak még egyéb költségekkel is kell számolniuk, ami az intézmény helyben történő üzemeltetését illeti. Jó példa lehet erre a Kaposvár térségében található számos vidéki kisiskola, például Somogyjád, Hetes (központként), vagy Juta, Somogysárd (kihelyezett intézményként).

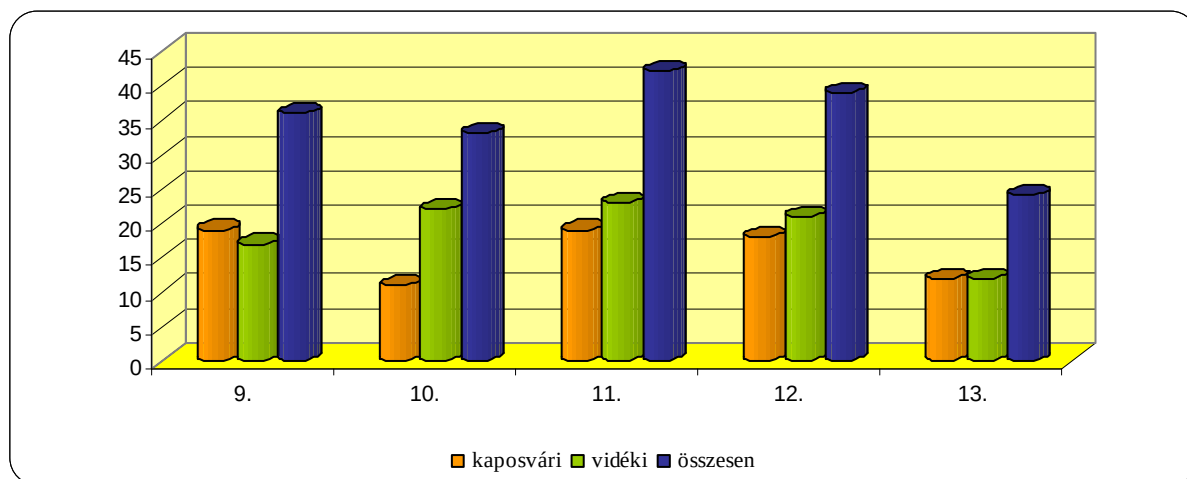
A 3. táblázatban az elemzett gimnázium tanulóinak a lakóhelyét illető megoszlást tettem láthatóvá. A gimnázium esetében nem figyelhető meg olyan párhuzam, mint az általános iskolában. A gimnázium kaposvári diákjai relatíve azonos arányokat képviselnek, a vidékiek úgyszintén. Ami említést érdemel, az, hogy a vidéki diákok száma mindvégig magasabb, mint a kaposváriaké.

A diákoknak a felvételihez szükségük van papi ajánlásra is. Mindez arra enged következtetni, hogy a vidéki térben több a hitét őrző és gyakorló család, így több a vidéki hívők sorába tartozó gyermek is. Ezzel indokolnám elsősorban a két létszám közötti különbséget.

Vizsgált gimnázium (osztály)	kaposvári (%)	vidéki (%)	összesen (%)
9.	52,8%	47,2%	100%
10.	33,3%	66,7%	100%
11.	45,2%	54,8%	100%
12.	46,2%	53,8%	100%
13.	50,0%	50,0%	100%

3. Táblázat: A kaposvári katolikus gimnáziumi diákok lakhelyének megoszlása (készítette: Nezdei Csilla)

A fenti adatsort ábrázolják a következők a jobb láthatóságért:

11. ábra: A kaposvári katolikus gimnázium diákjainak létszáma 2011/12-es tanévben (készítette: Nezdei Csilla)

A táblázatok kapcsán fontosnak tartom még megjegyezni, hogy az iskolában, általánosságban 2-2 osztályt indítanak, azonban a fenti táblázatok ezeket az adatokat összevontan tartalmazzák.

Az Alapfokú Művészetoktatási Intézmény megnevezése az iskolának abból ered, hogy ott különféle, elsősorban zenei, hangszerekkel kapcsolatos oktatást végeznek a tanárok. A diákok rendszeresen fellépnek a megyeszékhely egyes rendezvényein, illetve sikeresen vesznek részt versenyeken. Az Igazgató Úr válasza szerint a diákoknak elsősorban rézfúvós, fafúvós hangszereken és zongorán tanulva van lehetőségük a tudásuk bővítésére.

A diákok szülői háttere érdekes kutatási terület, azonban erre vonatkozó információt az intézményekben nem gyűjthetnek kötelező jelleggel, így erről a kutatási vonalról nem tudok számot adni, adatok hiányában. Az iskolai adatok hiányában nem tartottam fontosnak az óvodai adatok megkérdezését, mivel az adatok nem lennének összevethetők, illetve feltehetően ott sem tartanak nyilván ilyen jellegű adatokat.

6.3. Történelmi múlt – avagy vonzó/elvonzó hatások

Az Egyházmegye területére, illetve Somogy megyére – mint közigazgatási terület – vonatkozóan végeztem eddig vizsgálataim. Voltak azonban elvonzó hatások is. Erre az elvonzó hatásra hozható fel példaként a BÓJTÖS Zs. által készített munka, amelyben az egyes táblázatok és diagramok szemléltetik a megye területéről a nagy történelmi múlttal rendelkező három középiskola diákjainak lakhelyét. Világosan látszik, hogy az általa vizsgált pannon-

halmi, esztergomi és kecskeméti intézmények kisebb-nagyobb vonzó hatást fejtettek ki Somogy megyére. Azért a megye esik itt vizsgálatom tárgykörébe, mert az egyházmegyékre vonatkozóan, valamint a 2000. év után nincsenek adataim.

BÖJTÖS Zs. vizsgálata alapján Somogy megye területéről a Pannonhalmi Bencés Gimnáziumba érkező tanulók aránya eltérően alakult a rendszerváltás előtt és után. A rendszerváltás előtti, általa vizsgált tanévekben a diákok aránya fokozatosan lecsökkent, majd a rendszerváltást követően az arányuk relatívan magas maradt. Ez azért meglepő, mert ebben az időszakban alakult meg az első felekezeti – katolikus iskola Kaposváron. Itt indoklásként az hozható fel véleményem szerint, hogy a kaposvári intézmény nem bír olyan múlttal és jelentőséggel, mint a jóval nagyobb múltú pannonhalmi iskola. Azt sem szabad elfelejteni, hogy ebbe az intézménybe csak fiúkat vesznek fel, így az iskola választásában ez is szerepet játszik.

A pannonhalmi bencés gimnáziumba egyes településekről rendszeresen érkeztek diákok, így Kaposvárról, Siófokról és Tabról is. Egy-egy településről azonban minden vizsgált évben érkeztek tanulók, például Somogysámsón, Balatonboglár, Balatonkeresztúr, Barcs, Fonyód, Marcali, Nagyatád, Nagyberény. Ezek mind olyan települések, amelyekről a kaposvári katolikus iskolába is érkeznek tanulók. Mivel az általam gyűjtött adatok frissebbek, így azt a feltételezést teszem, hogy a távolabbi intézménynek a vonzó hatása csökkenhetett. Az esztergomi Temesvári Pelbárt Ferences Gimnáziumba szintén rendszeresen érkeztek tanulók Somogyból, azonban csak a rendszerváltást követően. Azt megelőzően nemigen volt somogyi illetőségű hallgatója a ferences iskolának. Ebben az esetben inkább a földrajzi távolságot és az elérhetőséget tartom reálisnak indoklásul. Emellett itt is elmondható, hogy több településről is érkeztek hallgatók nem rendszeres jelleggel: Csoma, Csurgó, Felsőszentmárton, Hollád, Kaposvár, Kutas, Nagyatád. Itt szintén találunk olyan települést, amelyre a kaposvári intézménynek is van vonzó hatása.

A kecskeméti piarista iskola vonzó hatásának, amely még BÖJTÖS Zs. vizsgálatában szerepelt, nincs jelentősége a megye szempontjából, hiszen mindössze 1-1 fő tanult ott. Ezt a közlekedési okokra, mint közvetlen összeköttetés hiányára vezetem vissza.

Mindezek mellett említhető meg a Pécssett található Ciszterci Rend Nagy Lajos Gimnáziuma és Kollégiuma, ahol ebben a tanévben a diákok 2,9%-a az, akinek lakhelye Somogy megyében található. Számuk összesen 23 főt jelent. Mindez tehát szintén egy konkrét bizonyíték arra, hogy a Dél-Dunántúli Régió központja is valamennyire elvonzó hatást fejt ki a diákokra – szintén a gimnáziumi tanulókat érintve.

7. Társadalmi, társadalomföldrajzi vonatkozások

Az elemzéseim során a kultúra egyik alappillérenek számító oktatással foglalkoztam. Ezen belül kiemelt figyelmet fordítottam a katolikus egyházi tanító intézményekre. Mindezek alapján a következő társadalomföldrajzi vonatkozásokat állapíthattam meg.

A társadalomban növekvő fontosságú a hitben való nevelkedése a gyermekeknek. Ezáltal az értékrendjük formálódik. A diákok nevelkedése az egyházi intézményekben különféle társadalmi hatásokat eredményezhet. Ide sorolnám a magasabb kulturális és ismereti szintet – az egyes felekezetekről gyűjtött és tanult információkat. Ezek által a diákok toleránsabb viselkedést tanulnak. Ennek pozitív hatása megjelenhet akár a munkaerő-piaci viszonyokban is: példaként a hatékonyabb csapat- vagy csoportos munkavégzésnél.

A vallásos nevelkedés, amelyben a vallásos intézmények – esetemben a római katolikus vallást vizsgálva – is közreműködnek, vallásszociológiai tárgykörbe tartozó hatásokat is eredményezhet – így a demográfiában, a gazdaságban, vagy a mintakövetésben – példamutatásban lehet szerepe.

Demográfiaiilag a gyermekek számának alakulása, gazdaságilag a munkaerő-piaci helyzet alakulása, a hatékony – együttműködő munkavégzés lehetősége, míg mintakövetés esetében a szülői, vagy ha bentlakásos intézményről beszélhetünk, akkor a nevelői minta leképezése történhet meg. Ezen felül a társadalmi rétegződésre is hatást gyakorolhat. Gazdaságilag nem hagyható ki a munkahelyek biztosítása sem.

Az általam vizsgált oktatási intézmény több dologban is különbözik más római katolikus egyházi iskoláktól.

Ez a különbség főleg a rövid történetiségében, a kialakulásában fogalmazható meg. Egyre sokszínűbb kínálat mutatkozik az oktatásában, hiszen a hagyományos négy osztályos gimnázium mellett van nyelvi osztály is, valamint tervezik matematika specializáció bevezetését. Az egyes osztályok létszáma kicsi, 16-30 fő közötti, így a diákokra nagyobb figyelmet tudnak fordítani a pedagógusok – ez szintén növeli a gyermekek tanulásának hatékonyságát.

A hitoktatás terén hátrányos helyzetben van. Ennek oka, hogy a szűkebb vonzáskörzet nem rendelkezik teológia-képzést biztosító intézménnyel, amellyel például Pécs, Veszprém, Esztergom igen. A papokra így nagyobb feladat hárul az oktatás terén. Mivel a felszentelt papok elhelyezésében figyelembe veszik az oktatási intézményeket is, így az attól távolab-

bi területeken felmerülhet a veszélye a papi tevékenységek ellátásának ritkább megnyilvánulására: kéthetente vasárnapi szentmise, stb.

Kaposváron pozitív sajátosság, hogy a Kaposvári Egyetem a Veszprémi Hittudományi Főiskola kihelyezett képzésével rendelkezik: a tanítók választhatnak hitoktatói fakultást is. Az e szakon végzettek képesek lehetnek ellátni a vidéki hitoktatói tevékenységet.

Megállapítható tehát, hogy az Egyházmegye bár több oktatási intézménnyel is bír, rövid történeti múltjára tekintettel nem rendelkezik azokkal az infrastrukturális és hagyományosabb intézményi rendszerekkel, amelyekkel a nála korábbi kialakulásúak igen.

Az oktatáson kívül is van jelentősége az egyházaknak. Szerepük megjelent a honfoglalás körül a papok és vándorszerzetesek révén kódexek formájában is. Azaz az *írásbeliség elterjesztésében* úttörőként jelentek meg. Ezek tevékenysége élt tovább az 1950-es évekig, amikor jelentősebb *könyvtáralapítás*ba kezdtek országszerte. Cél a kedvezőtlenebb társadalmi helyzetűek felzárkóztatása volt az oktatás és az olvasás terjesztése által. Ennek viszont közösségteremtő funkciója is lett. Ez tehát a társadalomban fontos multiplikátor szerepűvé vált, amely a közösségi életet és a csoportok mindennapjait meghatározza, egészen napjainkig. Több kistelepülésen máig üzemelnek a még szocialista érában nyitott könyvtárak, amelyek az ismeretterjesztés mellett közösségformáló erővel is bírnak, például Somogysárd.

A vizsgálatom során a megye és az egyházmegye határainak vizsgálatáról nemigen esett szó, mindössze annyiban, hogy a megyehatár átlépése nincs befolyással az egyházmegyén belüli kapcsolatokra. Ezen felvetés alapja lehet egy közigazgatási és egyházmegyei határokat vizsgáló későbbi kutatásnak.

8. Diskusszió

A vizsgálatom alapján arra a következtetésre jutottam, hogy a vidéki térségekben az egyes kutatások beigazolódni látszanak: valóban több lehet a vidéki vallásos lakosság száma és aránya, mint a városokban, vagy urbánus terekben élőké. Az általam választott iskolán végzett vonzaskörzet-elemzés arra világít rá, hogy az iskolaválasztásban a vallásos nevelés mellett legalább olyan fontos szerepe van a földrajzi távolságnak. Az utazással eltöltött idő többet vehet el a diák életéből, mint amennyit hozzátesz. Az ingázás fáradalmi, a koncentrációképesség, az emberi kapcsolatok – mind olyan területek az ember életében, amelyekre a távolság erősen hat. Erre jelent egyfajta megoldást a kollégiumi elhelyezés lehetősége. Egy gyermek-vagy fiatal korban lévő személy életében, kapcsolataiban még inkább meghatározó lehet a távolság, a ráfordítás, vagy éppen a vallási hovatartozás. Ezt elsősorban azzal indokolnám, hogy a személyiségfejlődés ebben az időszakban jóval intenzívebb, a környezet, a baráti kör erősen hathat a szellemi és lelki fejlődésre. Akik például a vidéki terekből hamarabb elkerülnek egy urbánusabb világba, azoknál az elvilágiasodás hamarabb végbe-mehet, habár a családi háttér nem azzal a példával szolgált, tanította a gyermeket. Ebből adódóan a vallásos környezetben való oktatás és nevelés a fiatalok fejlődésében pozitív változásokat érhet el, s a tapasztalataim, mint céltalanság, alacsony tudás vagy tudni akarás – mértéke csökkenhet. Segítséget nyújthat egy vallásos iskola, ahol azok a hagyományok, szokások, „beidegződések” ugyanúgy megvannak, mint a gyermekek családjában, mint például az egyházi ünnepek megtartása.

Összegezve tehát az előbbieket, miszerint a családtól való távolság kihat a gyermek lelki-szellemi fejlődésére – olyan tényezők, amelyekkel számolnunk kell, ha egy vallásos iskola, vagy vonzaskörzet-vizsgálat végzésébe kezdünk. Abban az esetben is, ha csupán egy vallási szempontoktól eltekintő vonzaskörzet-elemzésről beszélünk.

Ha csupán a vonzaskörzet-vizsgálatra helyezzük a hangsúlyt, akkor jól látható, hogy a gyermekek életkorának emelkedésével párhuzamosan nő a vidékről ingázók számaránya, és a területiség is egyre nagyobb méreteket ölt. A vizsgálatom tárgyát képező iskola példája alapján – míg az általános iskola vonzaskörzete inkább egy szűkebb, 3-35 kilométeres területet jelent, addig a gimnáziumi diákok lakhelyét figyelembe véve ez elérheti, sőt meghaladhatja az 50 kilométert is.

A vonzaskörzet, amely tehát egy szorosabb, intenzívebb kölcsönhatást jelent az egyes települések között, eltérést mutat az oktatásban is. Fontosnak tartom megjegyezni, hogy azon-

ban a diákok részéről az empirikus adatgyűjtés hiánya miatt nem tudunk konkrét következtetést levonni abban a tekintetben, hogy mekkora méreteket ölt a vallásos nevelkedés miatti iskolaválasztás a körükben. Az említett empirikus – elsősorban kérdőíves felmérés, interjúkészítés – adatfelvétel, valamint annak kielemezése egy további iránya lehet ennek a kutatásnak. Ezzel bizonyítani lehetne azt is, hogy mekkora a dominanciája az egyes felekezeteknek, illetve az oktatásban ez miként nyilvánul meg.

Mindezek mellett a kutatás további iránya lehetne a diákok családi hátterének vizsgálata is, amellyel fel lehetne mérni a szülők, esetleg nagyszülők iskolázottságát, foglalkozását, jövedelmi viszonyokat, s ezekből szintén további következtetéseket lehetne levonni arra nézve, hogy egy újonnan kialakult egyházmegyében milyen sajátosságok jelennek meg, amelyek mások lehetnek a nagy múltú egyházmegyék berendezkedéséhez képest.

Fontosnak tartom leírni azt is, hogy az elemzésemben megállapítható bizonyos hibahatár. Ez abból fakad, hogy az elemzésemben egyes tényezőket a megyére, másokat az egyházmegyére vonatkoztattam. Igyekeztem kizárni az egyes tényezőknél ezt a hibát, azonban azokon a vizsgált tényezőkön, amelyek esetében csak megyére vonatkozó, vagy csak egyházmegyére vonatkozó adatok szerepeltek, nem tudtam a hibát teljes mértékben kiküszöbölni.

A Kaposvári Egyházmegyről szerettem volna egy átfogóbb képet készíteni, ami az oktatásban jelentkező szerepét vizsgálja. Véleményem szerint ezt a célokat elértem, hiszen a szűk területként előbb is Kaposvárt, és az ott található katolikus iskolát szerettem volna tanulmányozni.

A dolgozatomban a célkitűzéseim szerinti szempontok, mint:

- az egyházi oktatás alakulásának vizsgálata az országban és az egyházmegyében,
- az esettanulmány elkészítése,
- a vonzáskörzet vizsgálata,
- és a lehetséges társadalmi hatások a környezetben,

benne foglaltatnak.

Reményeim szerint az elemzésem hozzájárulhat egy újabb kutatáshoz, illetve az adatok megszerzésével a hibák pontosíthatók lesznek.

9. Köszönetnyilvánítás

Szeretnék köszönetet mondani mindazoknak, akik segítettek a dolgozatom elkészítésében.

Külön köszönet Nagy Vendel atyának – a Kaposvári Püspöki Hivatal gazdasági helynökének, Godó Lászlónak – a kaposvári Nagyboldogasszony Római Katolikus Gimnázium, Általános Iskola és Alapfokú Művészetoktatási Intézmény igazgatójának, Rehling Veronikának – a kaposvári Szent Margit Katolikus Óvoda vezetőjének, és Dobosi Lászlónak – a pécsi Ciszterci Rend Nagy Lajos Gimnáziuma és Kollégiuma igazgatójának az adat- és információszerzésben tett segítségükért.

A témavezetésért pedig köszönetet mondanák Dr. Majdáné Dr. Mohos Máriának, aki időt szentelt a téma feldolgozásában való segítségére.

10. Irodalomjegyzék

- DR. PÉTERI P. (1998): Korunk problémái. Kaposvári Csokonai Vitéz Mihály Tanítóképző Főiskola kiadója, Kaposvár. 168 p.
- FLISZÁR B. (szerk.) (2003): Kaposvári Egyházmegye Névtára 2003. KÉT „M” Bt., Kaposvár. 355 p.
- TOMKA M. (2007): Egyház a társadalomban. LOISIR Könyvkiadó Kft., Budapest – Piliscsaba. 292 p.
- TOMKA M. (2006): Vallás és társadalom Magyarországon. LOISIR Könyvkiadó Kft., Budapest – Piliscsaba. 353 p.
- ROSTA G. (szerk.) (2003): Ifjúság – Értékrend – Vallás. Faludi Ferenc Akadémia, Budapest. 80 p.
- GERGELY J. (1989): Katolikus egyház, magyar társadalom 1890-1986. Tankönyvkiadó, Budapest. 192 p.
- BÉKÉS G. – KOVÁCS K. Z. (szerk.) (1992): Keresztények és demokrácia. Barankovics Akadémia, Leányfalu. 111 p.
- MÁRHOFFER M. (2011): A vallásosság térbeli vonatkozása Baranya megyében. Pécs. 61 p. (diplomadolgozat)
- SZABÓ G. (2010): Egy áruházlánc vonzáskörzet-rendszerének vizsgálata térinformatikai eszközökkel. Pécs, 61 p. (diplomadolgozat)
- BŐJTÖS Zs. (2000): Egyházi gimnáziumok vonzáskörzet-vizsgálata 1950-től napjainkig. Pécs, 67 p. (diplomadolgozat)
- TÓTH J. (2002): Általános társadalomföldrajz I. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs. 485 p.
- TRÓCSÁNYI A. – TÓTH J. (2002): A magyarság kulturális földrajza. Pro Pannonia, Pécs. 363 p.
- BECSEI J. (2007): Népszéghöldrajz. Ypsilon Kiadó, Békéscsaba.
- BÁRTH J. (2004): A katolikus magyarság vallásos életének néprajza. pp. 231-246. In: FARAGÓ T. (szerk.): Magyarország társadalomtörténete a 18-19. században. Dico: Ú – M – K, Budapest. 449 p.
- KECSKEMÉTI K. (2004): A közép-európai vallásföldrajz néhány állandó vonása (10-18. század). pp. 206-210. In: FARAGÓ T. (szerk.): Magyarország társadalomtörténete a 18-19. században. Dico: Ú – M – K, Budapest. 449 p.

- FAZEKAS I. (2004): A győri egyházmegye katolikus alsópapsága 1641-1714 között. pp. 219-230. In: FARAGÓ T. (szerk.): Magyarország társadalomtörténete a 18-19. században. Dico: Ú – M – K, Budapest. 449 p.
- HERGER CS. (2004): A rekatolizáció eszköztára Magyarországon a 16-18. században. pp. 341-355. In: FARAGÓ T. (szerk.): Magyarország társadalomtörténete a 18-19. században. Dico: Ú – M – K, Budapest. 449 p.
- BENDA GY. (2004): Kisvárosi társadalom és gimnáziuma. Egy mezővárosi gimnázium helybeli diákjai a 19. század első felében. pp. 437-452. In: FARAGÓ T. (szerk.): Magyarország társadalomtörténete a 18-19. században. Dico: Ú – M – K, Budapest. 449 p.
- KSH (2011): Magyar Statisztikai Zsebkönyv 2010. Budapest.
- DÖVÉNYI Z. (1977): A vonzáskörzetek történeti kialakulásának és vonzásának vizsgálati lehetőségeiről. In: Alföldi Tanulmányok 1977/I., Békéscsaba. pp. 132-140.
- HAJDÚ Z. (1987): Vonzáskörzet-kutatás a felszabadulás előtti magyar földrajztudományban. In: Tér és Társadalom 1987/I., Budapest. pp. 87-95.
- HANTÓ ZS. – KÁRPÁTI Z. (1982): Az agglomeráció-kutatás szociológiai módszeréről. In: RECHNITZER J. (szerk.): Vonzáskörzetek – Agglomerációk I. Akadémiai Kiadó, Budapest. pp. 139-166.

Internetes hivatkozások:

- http://www.nepszamlalas2001.hu/hun/kotetek/05/tables/load3_16.html, 2012. október 14.
- <http://www.nepszamlalas2001.hu/hun/kotetek/05/tartalom.html>, 2012. október 14.
- <http://www.nepszamlalas2001.hu/hun/kotetek/05/tables/load1.html>, 2012. október 14.
- <http://www.nepszamlalas2001.hu/hun/kotetek/kotetek.html>, 2012. október 14.
- <http://uj.katolikus.hu/adattar.php?h=4>, 2012. október 19.
- <http://kaposvar.egyhazmegye.hu/>, 2012. október 19.
- http://hu.wikipedia.org/wiki/Vatik%C3%A1ni_szerz%C5%91d%C3%A9s#A_szerz.C5.91d.C3.A9s_tartalma, 2012. október 23.
- http://www.kpszt.hu/o/ovodaterkep_2011.pdf, 2012. november 5.
- <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/oktat/oktatas1112.pdf>, 2012. november 5.
- <http://www.vigilia.hu/regihonlap/2000/6/bal0006.html>, 2012. november 10.

RAJ T.: Az izraelita vallás egyenjogúsítása és a zsidó szervezetek. <http://www.zsido.hu/tortenelem/szervezetek.htm>, 2012. november 10.

TOMKA M.: Vallásszociológia. http://www.fil.hu/uniworld/vt/szoc/tomka_1.htm#IV.2., 2012. november 16.

http://www.romkitab.sulinet.hu/epulet_kepei.htm, 2012. november 16.

<http://www.romkatszabar.hu/index.php?pageid=1110&galeriaid=6>, 2012. november 16.

<http://www.piarista.hu/node/1323>, 2012. november 16.

<http://kaposvar.utisugo.hu/latnivalok/zarda-kaposvar-77116.html>, 2012. november 16.